

Venezuela – Forbannet av ressurser eller institusjoner?

Gro Randen

Masteroppgave ved Økonomisk Institutt

UNIVERSITETET I OSLO

Oktober 2014

Venezuela – forbannet av ressurser eller institusjoner?

Copyright Gro Randen

2014

Venezuela – forbannet av ressurser eller institusjoner?

Gro Randen

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Denne oppgaven analyserer den økonomiske utviklingen i Venezuela fra 1960-tallet og frem til i dag. Basert på to viktige hypoteser innenfor utviklingsøkonomi, ressursforbannelsen og institusjonsforbannelsen, stilles det spørsmål til hvorfor den økonomiske utviklingen i Venezuela vært så svak når landets viktigste naturressurs, olje, har steget i pris? Har oljen fortrenget andre sektorer og dermed hindret diversifisert og robust vekst, eller er den svake økonomiske veksten et resultat av dårlige institusjoner og en feilslått politikk?

Den empiriske analysen viser hvordan politiske og økonomiske tiltak har påvirket utviklingen. Hovedfunnet i oppgaven er at Venezuelas svake økonomiske utvikling må forstås som drevet av både en ressurs- og institusjonsforbanelse. På den ene siden har oljen uten tvil fortrenget annen næring og har vært med på å opprettholde svake institusjoner. På den andre siden var det svake institusjoner og feilslått industripolitikk som gjorde dette mulig i utgangspunktet. De to teoretiske tilnærmingene komplimenterer hverandre og er tett knyttet sammen.

Oppgaven retter også oppmerksomhet mot den rollen avdøde president Hugo Chávez spilte for den økonomiske utviklingen i nyere tid. Gjennom media får man lett inntrykk av at Chávez kun har ødelagt for Venezuelas økonomiske utsikter. I denne oppgaven nyanseres dette bildet.

Forord

Arbeidet med masteroppgaven har vært en krevende prosess, mye mer enn hva jeg hadde trodd. Det har også vært en veldig lærerik prosess. Etter å ha vært innom flere ulike muligheter havnet jeg til slutt med en ganske annerledes oppgave enn det jeg tenkte til å begynne med. Jeg vil takke veileder Jo Thori Lind for grundige og oppmuntrende tilbakemeldinger underveis og spesielt i innspurten. Videre vil jeg takke Torbjørn for gode samtaler og for å gi meg motivasjon til å stå på videre. Jeg vil også takke mamma og pappa for god støtte.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
2	Rikdommens paradoks	4
2.1	En oljenasjon blir til	4
2.2	La Gran Venezuela.....	7
2.2.1	«Big push»	7
2.2.2	PdVSA vs. myndighetene.....	8
2.3	Den nyliberalistiske perioden	9
2.4	Ahora Chávez	11
2.4.1	Nasjonalisering – igjen	11
2.4.2	Venezuela og Kina.....	12
3	Ressursforbannelsen	14
3.1	Hva er ressursforbannelsen?	14
3.2	En enkel modell.....	14
3.2.1	Forutsetninger.....	14
3.2.2	Økte inntekter.....	16
3.2.3	Bortfall av inntekter	18
3.3	Hva kan forklare ressursforbannelsen?	19
3.3.1	Volatile priser, appresiering av valutakursen og avindustrialisering.....	20
3.3.2	Dårlige investeringer og kortsiktighet	21
4	Institusjoner og økonomisk vekst.....	23
4.1	Hva er institusjoner?	23
4.2	En modell.....	23
4.2.1	Forutsetninger.....	24
4.2.2	Likevekt.....	25
4.2.3	Økonomiske effekter av ressursinntekter	26
4.2.4	Et eksempel	27
4.3	Empirisk forskning	28
4.4	Andre bidrag	30
5	Ressursforbannelse eller institusjonsforbannelse?	33
5.1	La Gran Venezuela.....	34
5.2	Nyliberalismen	37
5.3	Chávez – bedre eller verre enn sine forgjengere?	42
5.4	Ressursforbannelse eller institusjonsforbannelse?	46
6	Oppsummerende bemerkninger	48
	Litteraturliste	49

1 Innledning

I 1821 ble Venezuela frigjort fra Spania av frigjøringshelten Simón Bolívar. Senere, i 1830, gjorde landet seg uavhengig av unionen Gran Colombia og har siden vært en selvstendig stat. Den historiske utviklingen i Venezuela har vært veldig skiftende. Politikken har vært preget både av perioder med diktatur og perioder med mer eller mindre stabilt demokrati. Fra siste halvdel av 1900-tallet og frem til i dag har Venezuela blitt regnet som et demokratisk land.

Etter flere tiår med et stabilt styresett så fremtiden på begynnelsen av 1970-tallet lys ut for Venezuela. Med økte oljepriser, store oljereserver og et tilsynelatende velfungerende demokrati så nok mange for seg at Venezuela raskt kunne ta igjen utviklingen i vestlige i-land. Veksten i BNP utover 1970-tallet var god og det var flere grunner til optimisme. Likevel, etter mange år med skjerming av egen industri gjennom høye tariffier og subsidier begynte både det politiske og økonomiske systemet å vise tegn til svakhet. Disse svakhetene ble mye tydeligere da oljeprisene falt tidlig på 1980-tallet. Utviklingen i BNP snudde, og det tok omtrent 20 år før BNP per person var tilbake på samme nivå som på som i 1980. Myndighetene hadde ikke spart inntektene fra oljen, og økonomisk krise førte til at myndighetene måtte ta opp lån. En omfattende liberaliseringsreform kunne ikke redde økonomien og bankkrisen sent på 1990-tallet forverret situasjonen ytterligere.

Beskyldninger om korrupsjon og sløsing med landets oljeinntekter førte til en antipolitisk holdning blant Venezuelas befolkning. Dette var nok medvirkende faktorer til at den tidligere obersten og kuppmakeren Hugo Chávez i 1998 ble valgt til Venezuelas president. Han var på ingen måte den første venezuelanske presidenten som prøvde å appellere direkte til de lavere klassene blant befolkningen, men han var den første som kom fra de ikke-privilegertes rekke og som konstant forsterket denne assosiasjonen (Ellner 2003:20).

Venezuela realiserte aldri den økonomiske utviklingen mange forventet på 1970-tallet og er nå blant de dårligst styrte økonomiene i verden (Verdensbanken 2014b). Med et av verdens største oljereservoar og en langvarig prisøkning på olje, fremstår dette som et åpenbart paradoks. Det store spørsmålet og hovedproblemstillingen i denne oppgaven er derfor:

Hvorfor har den økonomiske utviklingen i Venezuela vært så svak når landets viktigste naturressurs, olje, har steget i pris? Har oljen fortrenget andre sektorer og dermed

hindret diversifisert og robust vekst, eller er den svake økonomiske veksten et resultat av dårlige institusjoner og en feilslått politikk?

Som en del av denne analysen vil det bli trukket særlig oppmerksomhet mot Hugo Chávez rolle for den økonomiske utviklingen i nyere tid. Selv om politikken under Chávez langt fra oppfyller idealene fra Verdensbankens «good governance agenda»¹ har Venezuela opplevd kraftig vekst og relativ stabilitet under hans styre. Chávez som politisk person ble oppfattet som ganske kontroversiell og han gikk ofte i mot den vestlige verdens ledere. Han var blant annet en frittalende motstander av frihandelsdoktrinen som blir fremmet av USA (Carlson 2007). Til tross for hans politiske kontroverser er det kanskje ikke grunn til å tro at det er så mye verre å bo i Venezuela nå enn tidligere.

I denne oppgaven skal jeg bruke ulike økonomiske teorier til å belyse de problemene som har vært og fremdeles er svært gjeldene i Venezuela. Et interessant generelt trekk ved økonomisk utvikling i ressursrike land er at den ofte går langsommere enn i ressursfattige land. I utgangspunktet ville det ha vært nærliggende å se på stor ressursrikdom som en utvidelse av landets produksjonsmulighetskurve og dermed som en ubetinget fordel. At dette likevel ikke nødvendigvis er tilfellet er et velkjent paradoks blant utviklingsøkonomer. Flere har derfor forsøkt å gi et svar på hva dette kan skyldes.

I den økonomiske litteraturen kan vi identifisere to klare retninger. En hvor det er ressursen i seg selv som er ødeleggende og virker gjennom ulike kanaler (ressursforbannelsen) og en annen hvor ressursen blir en forbannelse avhengig av om institusjonene er svake eller sterke (institusjonsforbannelsen). Utgangspunktet for denne oppgaven er at disse to retningene ikke nødvendigvis ekskluderer hverandre, men heller at de begge er viktige for å forstå hvorfor et land, på tross av gode forutsetninger, ikke alltid klarer å få til en bærekraftig vekst over tid.

I kapittel 2 presenteres en historisk oversikt over den politiske og økonomiske utviklingen i Venezuela fra 1908 frem til i dag. Makroøkonomisk utvikling er alltid historisk betinget. Det går ikke an å snakke om Venezuelas politiske historie uten å snakke om oljen og det går heller ikke an å snakke om Venezuelas oljeeventyr uten å snakke om den politiske prosessen. Den økonomiske analysen av Venezuela må derfor sees i lys av og i sammenheng med landets turbulente politiske reise fra diktatur til demokrati frem til valget av Hugo Chávez.

¹ Konseptet om “godt styresett” dukket første gang opp mot slutten av 1980-tallet i diskusjoner om hvordan en stat bør være utformet for å få økonomisk utvikling. Et godt styresett bør oppfylle sette krav innen offentlig forvaltning, ansvarlighet, juridisk rammeverk og åpenhet (Maldonado 2010:5).

I kapittel 3 analyseres ulike versjoner av standard ressursforbannelse-argumenter som Hollandsk syke. Disse fokuserer i hovedsak på de negative effektene en økning i oljepriser har på den konkurranseutsatte produksjonssektoren i et land.

I kapittel 4 presenteres og drøftes noen av de teoriene som fokuserer på institusjonelle og politiske mangler som forklaringsfaktorer for ressursforbannelsen. Dette synet legger vekt på at det ikke er ressursen i seg selv som er et onde. I stedet argumenteres det for at det er institusjonene i et land som legger føringer på hvordan ressursinntektene (mis)brukes og dermed er den virkelige roten til den observerte ressursforbannelsen. Av det mangfoldet som finnes av teorier har jeg valgt å trekke frem de jeg tror best kan belyse den spesifikke utviklingen i Venezuela. Derfor vil jeg blant annet ikke fokusere på sammenhengen mellom naturressurser, institusjoner og borgerkrig, som har fått en del fokus i nyere forskning.

I kapittel 5 vil oljepolitikken i Venezuela bli analysert og sett i sammenheng med både teoriene og den historiske bakgrunnen presentert i tidligere kapitler. Basert på denne analysen legges det frem noen mulige svar på oppgavens hovedspørsmål; *hvorfor har den økonomiske utviklingen i Venezuela vært så svak når landets viktigste naturressurs, olje, har steget i pris?* Til slutt rundes oppgaven av med noen oppsummerende bemerkninger.

2 Rikdommens paradoks

«Å så oljen» (Sembrar el petróleo) er et uttrykk som først ble brukt i 1936 av skribenten og politikeren Arturo Uslar Pietri. Han var kritisk til hvordan oljepengene ble brukt til å betale for økt import av konsumvarer. For å oppnå en mer bærekraftig utvikling mente han at pengene burde brukes til investeringer i alternative industrier og produksjon. Økonomer har identifisert ensidig avhengighet av oljeeksport som skadelig for langsiktig økonomisk utvikling. For å unngå sårbarhet knyttet til svingninger i oljeprisen er det derfor viktig at oljeinntektene håndteres slik at man kan sikre en diversifisert produksjonssektor.

Fra oljen ble den viktigste eksportvaren i 1925 frem til oljeprisene stupte i 1986 var Venezuela en av verdens ledende eksportører av olje. Landet opplevde en stødig økonomisk vekst (Ellner 2003:7). Fluktuasjon i de internasjonale oljeprisene på 1980- og 1990-tallet stod i sterk kontrast til den tidligere stabiliteten. Den økonomiske nedgangen som fulgte ble en smertefull påminnelse om at landet fremdeles ikke hadde kommet over oljeavhengigheten. Femti år med forsøk på «å så oljen» gjennom tiltak for å sikre diversifisering hadde ikke lyktes (Ellner 2003: 19). For å forstå den økonomiske utviklingen er det viktig å sette den inn i en historisk kontekst. De neste underkapittelene vil derfor gå gjennom viktige historiske og politiske hendelser som har bidratt til utformingen av dagens Venezuela.

2.1 En oljenasjon blir til

Mexico var lenge en av de viktigste oljeeksportørene i verden, men da den meksikanske revolusjonen gjorde fremtiden usikker begynte oljeselskapene å se til Venezuela for videre utvinning og produksjon. Det var dette som startet Venezuelas oljeeventyr (Boué 1993:7). Fra det øyeblikket petroleumsindustrien etablerte seg i Venezuela har eksportrettet oljeproduksjon vært viktig for utviklingen av de statlige institusjonene, det politiske systemet og den økonomiske veksten (Karl 1997:73).

Fra 1908 til 1935 ble Venezuela styrt av diktatoren Juan Vicente Gómez. Han delte ut konsesjoner til utenlandske selskaper som opererte oljefeltene. Oljepolitikken i Venezuela var karakterisert av tilkarringsvirksomhet. Den var utformet for å maksimere utbyttet til myndighetene på kortsikt og manglet en langsiktig strategi (Philip 1999:365). Venezuelas

første lov som omhandlet tapping av olje ble vedtatt i 1918. Denne påla de internasjonale selskapene å betale 15 % av verdien av råoljen til venezuelanske myndigheter (Boué 1993:11). Lønnsomheten var allikevel god og denne skatten bremsset ikke produksjonen. I 1929 stod Venezuela for produksjonen av 137 million fat av råolje, nok til at landet bare ble forbigått av USA i form av total oljeproduksjon (Boué 1993:8).

I perioden 1939 til 1948 fikk Venezuela en mer demokratisk utvikling. Fagforeninger ble legalisert og det ble tillat for politiske partier å organisere seg. Blant disse var de moderate sosialdemokratene Acción Democrática (heretter AD) og kristendemokratene Comité de Organización Política Electoral Independiente (heretter COPEI). Disse partiene skulle senere komme til å dominere den venezuelanske politikken i over 30 år. Terry (1997) fremhever den såkalte hydrokarbonloven fra 1943 som kanskje den viktigste lovgivningen i Venezuelas historie. Tidligere hadde mesteparten av inntektene fra oljen kommet gjennom tollavgifter og utdeling av konsesjoner. Med denne nye loven på plass ble det lagt føringer som bestemte at oljeprodusenter måtte betale minst like mye til staten som de tok ut i profitt (50/50-prinsippet) (Karl 1997:87). På denne måten ble de statlige inntektene knyttet enda tettere til aktiviteten i oljesektoren.

I tre turbulente år fra 1945 til 1948 satt AD med makten og Venezuela fikk en forsmak på hvordan demokratiet kunne forsterke landet som en oljeproduserende nasjon (Karl 1997:95). Likevel viste det nye demokratiske styresettet seg dessverre å være for skjørt i møte med de institusjonelle tradisjonene i Venezuela. Allerede i 1948 ble AD avsatt i et militærkupp. Et av de viktigste tiltakene de fikk gjennomført før de mistet makten var en oppdatering og forsterkning av 50/50-prinsippet. Oljeprodusenter som til nå hadde klart å unngå 50 % skatten reagerte med trusler om utflagging til Midtøsten. Utviklingsminister Pérez Alfonzo lot seg ikke true og som et mottrekk innledet Venezuela samtaler med Kuwait, Saudi-Arabia og Irak for at de også skulle innføre en tilsvarende skatt. Denne harde linjen mot oljeselskapene var antakeligvis en viktig utløsende faktor for det etterfølgende militærkuppet (Karl 1997:96).

Det nye politiske miljøet i Venezuela på 1950-tallet var, i motsetning til det forrige, spesielt gunstig for utenlandske investorer i oljesektoren. Daværende diktator Pérez Jiménez tilbød de store oljeselskapene lave skatter, en føyelig arbeidsstokk, fravær av offentlig tilsyn, oppheving av konsesjonsforbudet og dermed stor fortjeneste (Boué 1993:8). Mens oljeselskapene tjente godt på produksjon under disse vilkårene, kom det nok midler inn til at Pérez Jiménez kunne bruke penger på prosjekter innen infrastruktur og eiendom. Statlige

byggekontrakter ble dermed hovedkanalen for buk og fordeling av oljeinntektene (Karl 1997:97)

I 1958 ble Pérez Jiménez styrtet. Lederne for de mest sentrale opposisjonspartiene samlet seg hjemme hos kristendemokraten Rafael Caldera hvor de ble enige om den såkalte Punto Fijo-pakten. Mellom uavhengigheten i 1821 og 1958 hadde Venezuela hatt flere militærkupp og kun tre sammenhengende år med reelt demokrati. De politiske lederne fryktet at ideologisk polarisering ville føre til ny militær innblanding. Hovedformålet med Punto Fijo-pakten var derfor å sikre et politisk system som ekskluderte radikale partier (i hovedsak kommunistene) fra deltakelse i regjering. I tillegg var avtalen utarbeidet for å danne en felles plattform for fremtidige regjeringer. Dette skulle gjøre det lettere å løse problemer bak kulissene (Philip 1999:362-363).

Den påfølgende perioden var, som en konsekvens av Punto Fijo-pakten, preget av politisk stabilitet. Som vi kan se av tabell 1 under endte AD og COPEI opp med å dominere politikken de neste 30 årene. Dette på tross av at det fantes flere uavhengige partier som konkurrerte om makten.

Tabell 1. Oversikt over valgresultater i Perioden 1958-1993

Valgår	President	Andel av stemmene	Parlament	Andel av stemmene
1958	Betancourt (AD)	49.18	AD	49.45
	Caldera (COPEI)	16.21	COPEI	15.20
1963	Leoni (AD)	32.81	AD	32.77
	Caldera (COPEI)	20.18	COPEI	20.86
1968	Caldera (COPEI)	29.13	COPEI	30.94
	Barrios (AD)	28.24	AD	32.90
1973	Pérez (AD)	48.70	AD	44.44
	Fernández (COPEI)	36.70	COPEI	30.24
1978	Herrera (COPEI)	46.65	COPEI	39.81
	Pinerua (AD)	43.31	AD	39.68
1983	Lusinchí (AD)	56.72	AD	49.95
	Caldera (COPEI)	34.54	COPEI	28.71
1988	Pérez (AD)	52.91	AD	43.2
	Fernández (COPEI)	40.42	COPEI	31.12

Kilde: Karl (1997:175)

Philip (1999) trekker frem hvordan det politiske systemet under COPEI og AD lenge ble hyllet av utenlandske observatører. Venezuela ble løftet frem som et eksempel på et velfungerende demokrati i det ellers ideologisk polariserte og politisk ustabile Latin-Amerika. I ettertid derimot har flere pekt på mangler og problemer knyttet til dette systemet. Blant annet var det ingen troverdige institusjoner på plass for å hindre offentlig korrupsjon. Dette skyldtes at de dominerende partiene hadde full kontroll over både byråkratiet og rettsvesenet. Det hjalp heller ikke at det venezuelanske demokratiet hadde arvet et veldig korrupt system av sine autoritære forgjengere (Philip 1999:363). Punto Fijo-pakten institusjonaliserte et demokrati som både søkte å ivareta befolkningens rettigheter, samtidig som det sørget for at oljefortjenesten ga den politiske eliten og deres valgkretser store økonomiske privileger (Karl 1997:101).

I tiden etter Punto Fijo-pakten var myndighetenes hovedmål for oljepolitikken å øke de offentlige inntektene fra oljesektoren (Boué 1993:9) – et prosjekt de lyktes med. Gjennom 1960-tallet økte myndighetene gradvis sin andel av oljeselskapenes fortjeneste og styrket kontrollen over råoljeprising for eksportformål (Boué 1993:12). I tillegg spilte venezuelanske myndigheter en viktig rolle i opprettelsen av Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC) i 1960. Dette samarbeidet skulle styrke de oljeproduserende landenes økonomiske posisjon gjennom regulering av priser og produksjon (Boué 1993:10).

2.2 La Gran Venezuela

De store oljeinntektene i 1973 fikk myndighetene til å føre en voldsomt ekspansiv politikk. For den nyvalgte presidenten Carlos Andrés Pérez og hans politikere skapte den plutselige økningen i oljeinntekter en følelse av at politikken ikke lenger hadde noen grenser. Dette ble sett på som en unik mulighet for å restrukturere økonomien og politikken (Karl 1997:118).

2.2.1 «Big push»

Under Pérez ble staten mer innblandet i økonomien (Ellner 2008:71). Oljeindustrien ble nasjonalisert og i 1976 ble det nasjonale oljeselskapet *Petróleos de Venezuela SA* (PdVSA) grunnlagt. Karl (1999) mener myndighetene i Venezuela i begynnelsen forstod hvilke

alvorlige konsekvenser de store pengestrømmene kunne ha. Blant annet ble det satt opp investeringsfond for å holde oljepengene utenfor landets egen økonomi i et forsøk på «å så oljen». På tross av kunnskap om problemer med oljeavhengighet og målrettede tiltak varte ikke sparementaliteten lenge. Med 800 millioner dollar strømmende inn i statskassen hver måned erstattet prosjektet det grandiose Venezuela («La Gran Venezuela») de mer beskjedne forsøkene på politiske og økonomiske reformer (Karl 1997: 118). Resultatet ble et statlig styrt industrialiseringsprogram som var blant de største i Latin-Amerika. I forbindelse med nasjonaliseringen ble inntekter fra oljen brukt på store investeringer i kapitalintensive prosjekter innen stål, aluminium, jernmalm og energi. Målet var å få til en styrt industrialisering gjennom importsubstitusjon (Eifert et al. 2002:14-15). En del utviklingsøkonomisk teori favoriserte en såkalt «big push»-politikk hvor målet var å etablere gjensidig avhengig industrier samtidig. Innenlandsk industri ble i tillegg beskyttet med høye tolltariffer.

2.2.2 PdVSA vs. myndighetene

I følge Boué (1993) fikk Petróleos de Venezuela SA (PdVSA) fra oppstarten mandat til å operere som et privat profitorientert oljeselskap med tilsynelatende immunitet fra enhver politisk innblanding. Selv om den øverste myndigheten for oljesektoren var oljeministeren og hans departement og PdVSA hadde ansvar for å imøtekomme politikernes målsetninger, hadde ledelsen stor handlefrihet. Den politiske eliten hadde organisert den venezuelanske staten rundt oljeinntektene og var derfor avhengig av at disse fortsatte å strømme inn (Philip 1999:366).

Nasjonaliseringen av oljesektoren som skjedde senere skulle vise seg å få noen dramatiske konsekvenser. Philip (1999) slår fast at myndighetene fortsatte å kreve skatt fra oljesektoren slik de hadde gjort tidligere og brukte skatteinntektene i henhold til politiske kriterier, akkurat som før. Samtidig stod PdVSA fritt til å bestemme produksjonsstrategi, på samme måte som de private selskapene alltid hadde gjort. Nasjonaliseringen så med andre ord ut til å være mer formell enn reell.

Denne ordningen fungerte fint så lenge prisene var høye og begge parter tjente godt. Da prisene begynte å falle igjen på midten av 1980-tallet ble forholdet mellom PdVSA og myndighetene mer anstrengt. I 1982 tok de venezuelanske myndighetene kontrollen over produksjonsavgjørelser gjennom å godta å holde kvotene som hadde blitt bestemt internt i

OPEC. Som et resultat av OPEC-kvotene var oljeproduksjonen i Venezuela i 1988 lavere enn det den hadde vært i 1981 (Philip 1999:366). I løpet av 1970- og 1980-tallet hadde i tillegg gjennomsnittskostnadene i produksjonen økt. Drivstoffprisene i Venezuela har alltid vært kraftig subsidiert og dermed også blant verdens laveste. Situasjonen kunne vært bedre for PdVSA dersom det hadde vært mer fortjeneste å hente på det innenlandske markedet. Philip (1999) påpeker at uten muligheter for å øke den innenlandske produksjonen ville PdVSA gå tom for penger med mindre de internasjonale prisene økte eller myndighetene gikk med på å gi PdVSA skattelette. Skattene myndighetene hadde pålagt PdVSA var veldig høye relativt til andre sektorer. Venezuelas økende pengeproblemer gjorde det veldig vanskelig for myndighetene å sette lavere skatter (Philip 1999:366). For å veie opp for de høye skattene, begynte PdVSA å ta opp lån internasjonalt. PdVSA hadde behov for kapital og gjeldsbetjeningen kunne trekkes fra den skattepliktige inntekten (Philip 1999:368).

For venezuelanske myndigheter var lojaliteten til OPEC viktigere enn å la PdVSA øke produksjonen. På slutten av 1980-tallet ble splittelsen mellom myndighetene og ledelsen i PdVSA enda tydeligere. Venezuelas politikere fikk erfare at PdVSA selvstyre hadde konsekvenser. I 1989, mens venezuelanske myndigheter var i gang med å forhandle frem en «Brady-avtale»² med banker i USA, lånte PdVSA 675 millioner dollar for å kjøpe halvparten av Citgo-raffineriet i USA (Philip 1999:368). Denne handlingen svekket Venezuelas forhandlingsposisjon med bankene som konkluderte at den økonomiske situasjonen ikke var så alvorlig som myndighetene hevdet.

2.3 Den nyliberalistiske perioden

Etter flere år med økonomisk fremgang var det økningen i oljeprisen på 1970-tallet som paradoksalt nok la grunnlaget for en økonomisk nedgang og økt politisk urolighet. Da oljeprisene begynte å gå ned igjen, hadde ikke myndighetene lenger muligheten til å betale for de grandiose prosjektene og alle de offentlig ansatte, og ble dermed tvunget til å ta opp lån internasjonalt. I tråd med de nyliberalistiske tankene på den tiden var det i Venezuela en bred enighet om at den statlige innblanding hadde vært utelukkende dårlig for den

² Oppkalt etter den amerikanske finansministeren Nicholas Brady som foreslo en ny avtale om gjeldsreduksjon for utviklingsland. "Brady bonds" var obligasjoner skrevet i dollar. Disse ble utstedt av flere latinamerikanske land på slutten av 1980-tallet.

økonomiske veksten. Et dårlig styresett ble sett på som et resultat av en forvokst statsmakt i forhold til den institusjonelle kapasiteten (Di John 2005:108).

I 1989 begynte Carlos Andrés Pérez på sin andre periode som president. Rett etter valget ble det offentliggjort at Pérez hadde inngått en avtale med Det Internasjonale Pengefondet (IMF), der Venezuela forpliktet seg til å gjennomføre en del strukturelle endringer (Lander 2007:25). Han lanserte med dette en av de mest ambisiøse liberaliseringsreformene i Latin-Amerika (Di John 2005:109). Den store snuoperasjonen («El Gran Viraje») innebar massiv devaluering, handelsliberalisering og finansiell deregulering. Dette betydde blant annet at nesten alle restriksjoner på utenlandsk investering ble fjernet (Di John 2005:109). Etter flere år med skjermet industri og nasjonalisering, som Pérez hadde vært primus motor for i sin første periode, var det nå tid for å snu alt på hodet. Handelsliberaliseringen var den raskeste i Latin Amerika på den tiden. Maksimumtariffen ble redusert fra 135 %, som var blant de høyeste i regionen, til 20 % allerede i 1992 (Di John 2005:110-111).

Mange hadde nok stemt på Pérez på bakgrunn av den økonomiske situasjonen under hans første periode og følte seg ført bak lyset. Endringene ble møtt med store protester. Blant annet ble prisen på drivstoff økt og dette førte til at billettprisene på bussreiser gikk opp. Dette utløste furore blant befolkningen og den 27. februar 1989 oppstod det massive demonstrasjoner i de største byene som senere har blitt kjent som Caracasopprøret («El Caracazo»). Pérez valgte til slutt å la militæret gripe inn. Selv om det offentlige antallet på døde den dagen er 277 antar man at det kan være snakk om at mer enn 2000 mistet livet (Ellner 2008:95).

Caracasopprøret markerer begynnelsen på slutten for demokratiet etter Punto Fijo-pakten. Da en gruppe militære, ledet av Hugo Chávez, i 1992 forsøkte å kuppe makten var det nok mange som så på dette som en nødvendig handling. Kuppet mislykkes og Chávez ble fengslet, men ble senere benådet av daværende president Rafael Caldera. Pérez ble i 1993 anklaget for ulovlig bruk av nasjonale midler og ble tvunget til å gå av (Ellner 2008:97). Det ble med dette et etablert faktum at han som president hadde feilet det venezuelanske folk. Chávez sitt kuppforsøk ble derfor enda mer legitimert som et forsøk på å hjelpe befolkningen. Dette bidro nok positivt for Chávez under valgkampen i 1998.

Di John (2005) hevder at liberaliseringsreformen ikke var noen suksess for den venezuelanske økonomien. Han peker på at perioden 1989-98 var preget av videre stagnasjon i den økonomiske utviklingen. Et av argumentene for reformen var at med for mye statsmakt var det vanskelig å ha kontroll over korrupte politikere. Med mindre statsmakt skulle det bli

vanskeligere for myndighetene å være korrupte. Det var likevel en økende oppfatning blant befolkningen at korrupsjonen på ingen måte hadde gått ned, men at den heller hadde økt (Di John 2005:111). Liberaliseringen førte også til at fagforeningene mistet politisk makt og dermed forhandlingsmakt. Utover 90-tallet ble det venezuelanske samfunnet mer splittet. Mediene gjenspeilet en befolkning som var blitt sterkt anti-politisk. Folk hadde lenger ikke tiltro til myndighetene representert av de to største partiene.

På 90-tallet begynte ledelsen i PdVSA å gå imot myndighetenes krav til produksjon og valgte å øke denne (Philip 1999:367). Dette brøt med kvoteavtalen som Venezuela hadde med OPEC. Effekten på verdens oljeproduksjon av Gulfkrigen overbeviste resten av OPEC til å la Venezuela øke sin produksjonen. Da oljeprisene på ny begynte å falle økte spenningen mellom ledelsen i PdVSA og myndighetene. I 1992 ble produksjonen redusert og dette kan se ut til å ha hatt en signifikant effekt på det offentlige underskuddet som ble større i 1992 og 1993. Dette bidro til bankkrisen i 1994 (Philip 1999:369). Venezuela opplevde en massiv kapitalflukt på 90-tallet da de ble dratt inn i Latin Amerika krisen som en følge av tequila-effekten. Dette bidro også til at flere banker kollapset og forverret den økonomiske situasjonen ytterligere. Statens manglende evne til å regulere banksystemet var en viktig indikasjon på at mindre omfattende statlig kontroll ikke nødvendigvis er mer velegnet til å håndtere viktige tilsynsfunksjoner (Di John 2005:113).

2.4 Ahora Chávez

I 1998 virket det venezuelanske folk å være klart for institusjonell endring. Med liten tiltro til de tradisjonelle partiene som hadde hatt makten de siste 30 årene, representerte Hugo Chávez og hans parti, Movimiento quinta República (MVR), et nytt frisk pust i den venezuelanske politikken. Slagordet «Nå Chávez» (Ahora Chávez) henviste til det mislykkede statskuppet i 1992. Den gang var ikke det venezuelanske folket klar for Chávez og hans forandringer, men det var de nå.

2.4.1 Nasjonalisering – igjen

Valget av Chávez i desember 1998 ga Venezuela en leder som var bestemt på å motsette seg de nyliberalistiske tendensene nasjonalt (Lander 2007:17). Chávez satte i gang ulike reformer i et forsøk på å snu den økonomiske utviklingen. For hans administrasjon var politisk reform

en forutsetning for økonomisk reform (Buxton 2003:125). I 2001 ble hans politikk mer tydelig anti-nyliberal, da myndighetene vedtok en «pakke» med 49 spesielle lover. Dette signaliserte en radikalisering av «Chavista»-bevegelsen. Blant de viktigste lovene var de som gjaldt oljeindustrien og jordbruksreformen. Ellner (2008) viser hvordan den nye oljeloven etablerte staten som majoritetseier i alle blandede selskaper som hadde ansvar for primær oljevirkksomhet. Videre som følge av landloven ble all jord som lå i brakk gjenstand for ekspropriasjon, mens eiere av uutnyttet jord fikk to år på seg til å så avlinger i samsvar med en nasjonal plan. Også trygdeordningen ble underlagt statlig ansvar. Lovverket for privatisering innen sektorene for elektrisitet, aluminium, telekommunikasjon og petrokjemi og gass ble også gjennomgått for å lage klare definisjoner på investeringsmulighetene til de private aktørene (Buxton 2003:124). Den første tiden Chávez var president var preget av politisk uro. Dette hadde konsekvenser for den økonomiske utviklingen. Det hele toppet seg med et militært kupp i april 2002. Fra desember 2002 til februar 2003 var det streik i oljesektoren og dette utløste en nedgangsperiode. Venezuela mistet hele 24 % av BNP (Weisbrot & Sandoval 2007:5). Som jeg skal vise senere har Venezuela siden den gang hatt økende BNP per person, bare med unntak av en liten nedgang i 2011.

2.4.2 Venezuela og Kina

Historisk sett har USA alltid vært en viktig handelspartner for Venezuela og er det fremdeles i stor grad, men som en konsekvens av Chávez sin anti-USA politikk er samarbeidet blitt mindre omfattende. For Chávez ble land som Russland og Kina strategiske handelspartnere og støttespillere. I 2007 ble «Kinafondet» opprettet som et bilateralt investeringssamarbeid mellom de to landene. Til dette fondet investeres det penger fra Kinas utviklingsbank og Venezuelas egen utviklingsbank som brukes på ulike sosiale ordninger og prosjekter innen infrastruktur.

Store deler av de lånene som Venezuela tar opp hos Kina skal tilbakebetales i form av olje. Kinesiske selskaper er selv med på å utvinne olje fra flere områder i Venezuela. Ellis (2012) peker på hvordan det vil være vanskeligere for Venezuela å misligholde lån fra Kina i og med at dette vil innebære at de aktivt går inn og stopper kinesiske selskaper fra å utvinne oljen.

Etter siste avtale som ble inngått mellom de to landene i juli i 2014, har president Maduro forgjeldet Venezuelas olje for ytterligere 4 milliarder dollar (Kuo 2014). Siden 2008

har Kina lånt over 40 milliarder dollar til Venezuela (Kuo 2014). Flere stiller spørsmål ved myndighetenes salg av oljen og hva pengene brukes til. Det er lite åpenhet rundt fondet og investeringene og det finnes ingen offentlige dokumenter tilgjengelig.

3 Ressursforbannelsen

I følge klassisk økonomisk teori burde rikelig tilgang på naturressurser føre til økt velstand og forsterke kjøpekraften slik at landet kan importere flere varer, og dermed også økte investeringer som kan føre til høy vekst. I moderne tid er allikevel ikke overflod av naturressurser ensbetydende med rask økonomisk vekst. Flere ressursrike land har gjort det relativt dårligere enn ressursfattige land. Dette paradokset har gitt rom for mange teorier og ressursforbannelsen er en av disse.

3.1 Hva er ressursforbannelsen?

Begrepet «hollandsk syke» har sitt opphav fra det som skjedde i Nederland på slutten av 1970-tallet. Etter en god periode med høye inntekter fra salg av naturgass var den tradisjonelle industrisektoren i landet blitt svekket. Da gassinntektene senere falt opplevde landet flere år med lav vekst og en økende arbeidsledighet (Holden 2010: 12).

Mye av forskningen som kom i etterkant av det som skjedde i Nederland fokuserte på at det er ressursen i seg selv som kan være en forbannelse og påvirker økonomien gjennom ulike kanaler. Den sentrale ideen her er at ressursen er en forbannelse fordi den ødelegger og presser ut andre vekstfremmende aktiviteter i økonomien, det være seg i industrisektoren eller entreprenørskap og utdanning. Til tross for at naturressurser kan gi økt velstand og økonomisk vekst har det blitt identifisert flere uønskede effekter av en stor naturressurssektor.

3.2 En enkel modell

For å illustrere hvordan oljeinntektene kan påvirke økonomien bruker jeg «oljemodellen» fra Holden (2010).

3.2.1 Forutsetninger

Modellen bygger på generell likevektsteori og det antas at økonomien kan representeres av to produksjonssektorer - én er konkurranseutsatt og én er skjermet. Utenom disse to sektorene

har landet olje som gir nasjonale inntekter. I den konkurranseutsatte sektoren produseres varer som uten noen særlige ekstra kostnader også kan produseres i andre land. Disse varene handles på verdensmarkedet der det er høy konkurranse og prisen bestemmes slik at det er likevekt mellom tilbud og etterspørsel. Det antas at landet er en liten økonomi som kjøper og selger så mye det vil til prisen på verdensmarkedet, uten at denne vil bli påvirket. I den skjermede sektoren produseres det derimot varer og tjenester som det antas at det ikke er mulig å importere. Husholdningene antas å ha normale preferanser med strengt avtakende marginal substitusjonsbrøk. Det vil si at de ønsker å ha et høyest mulig, men balansert forbruk av begge typer varer. Betalingsviljen for varer fra skjermet sektor (i enheter av varer fra konkurranseutsatt sektor) vil være lavere jo mer de allerede har av varer fra skjermet sektor. Husholdningenes preferanser representeres grafisk av røde indifferenskurver i figurene under.

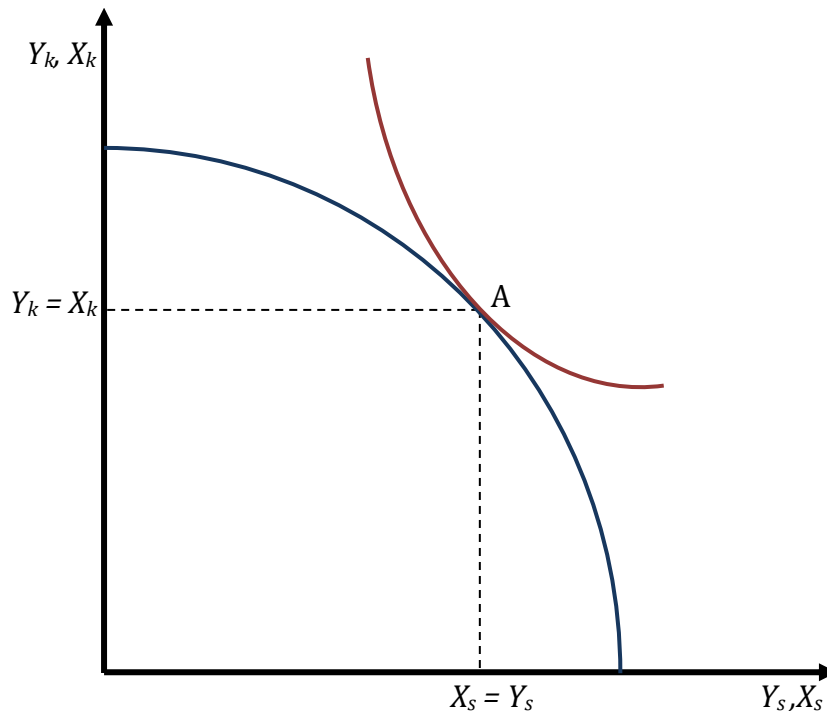
Begge produksjonssektorene bruker både arbeidskraft og kapital som innsatsfaktorer i produksjonen. Samlet produksjon bestemmes av tilgangen på disse innsatsfaktorene og hvordan disse fordeles mellom de to sektorene. Produksjonsmulighetskurven, den blå kurven i figurene under, angir de ulike kombinasjonene av produksjon som er mulige når innsatsfaktorene brukes fullt ut. Jo mer det produseres av varer fra konkurranseutsattsektor desto mindre produseres det i skjermet sektor. Vi antar til å begynne med at den totale etterspørselen etter varer fra konkurranseutsatt sektor er lik den innenlandske produksjonen for å gjøre analysen klarere. Nasjonal etterspørsel av varer og tjenester fra skjermet sektor dekkes av innenlandsk tilbud. Produksjonen i hver sektor betegnes med X_i og konsumet betegnes av Y_i , der $i=k,s$. k = konkurranseutsatt s = skjermet

$$Y_k = X_k \quad (1)$$

$$Y_s = X_s \quad (2)$$

Dersom produksjonsmulighetene i økonomien brukes fullt ut, vil den kombinasjonen av de to typer varer som husholdningene foretrekker bli gitt av punktet A i figur 1.

Figur 1

Kilde: Holden (2010)

3.2.2 Økte inntekter

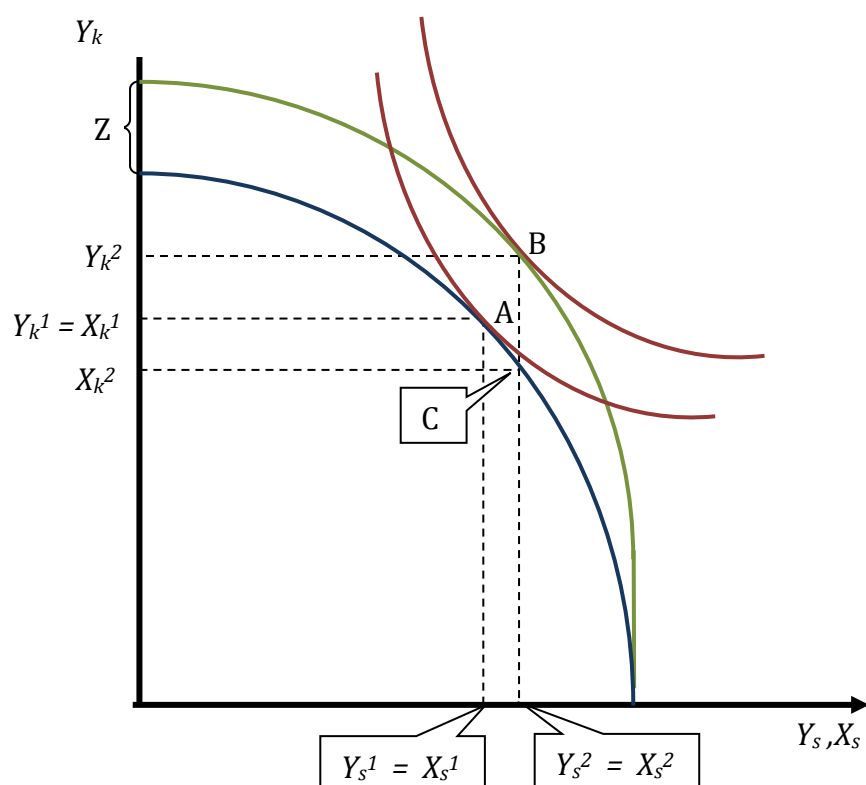
For å analysere effektene av oljeinntekter antar vi at myndighetene får økte inntekter som følge av en plutselig prisøkning på olje. Inntektsøkningen vil føre til at den offentlige etterspørselen etter varer og tjenester fra de to sektorene blir høyere. Dermed vil produksjonen øke og det etterspørres mer arbeidskraft og lønningene vil gå opp. Høyere lønn betyr økte produksjonskostnader. I den skjermede sektoren vil de økte kostnadene naturlig føre til at pris på varer og tjenester går opp. I den konkurranseutsatte sektoren er det antatt at prisene bestemmes på verdensmarkedet. Dermed kan ikke de nasjonale produsentene av disse varene øke prisen. Det er ikke lenger like lønnsomt å produsere så mye og den innenlandske produksjonen går ned. Noe av den arbeidskraften som frigjøres vil flytte over til den skjermede sektoren. Det er antatt at etterspørselen etter varer og tjenester fra begge sektorer øker. Den mengden konkurranseutsatte varer som ikke produseres i innlandet må derfor importeres. De nye likevekts-betingelsene blir som følger der Z er importmengde av konkurranseutsatte varer.

$$Y_k = X_k + Z \quad (3)$$

$$Y_s = X_s \quad (4)$$

Den nye konsumtilpasningen i økonomien blir nå B i figur 2. Siden landet har økte inntekter er det mulig for landets innbyggere å konsumere mer av konkurranseutsatte varer enn det som produseres i hjemlandet. Det vises av figuren hvor den grønne konsummulighetskurven nå ligger over den blå produksjonsmulighetskurven. Avstanden mellom de to kurven er gitt med importmengden Z . Punktet C viser produksjonstilpasningen, med økt produksjon av varer i skjermet sektor ($X_s^2 > X_s^1$) og redusert produksjon av varer i konkurranseutsatt sektor ($X_k^2 < X_k^1$).

Figur 2

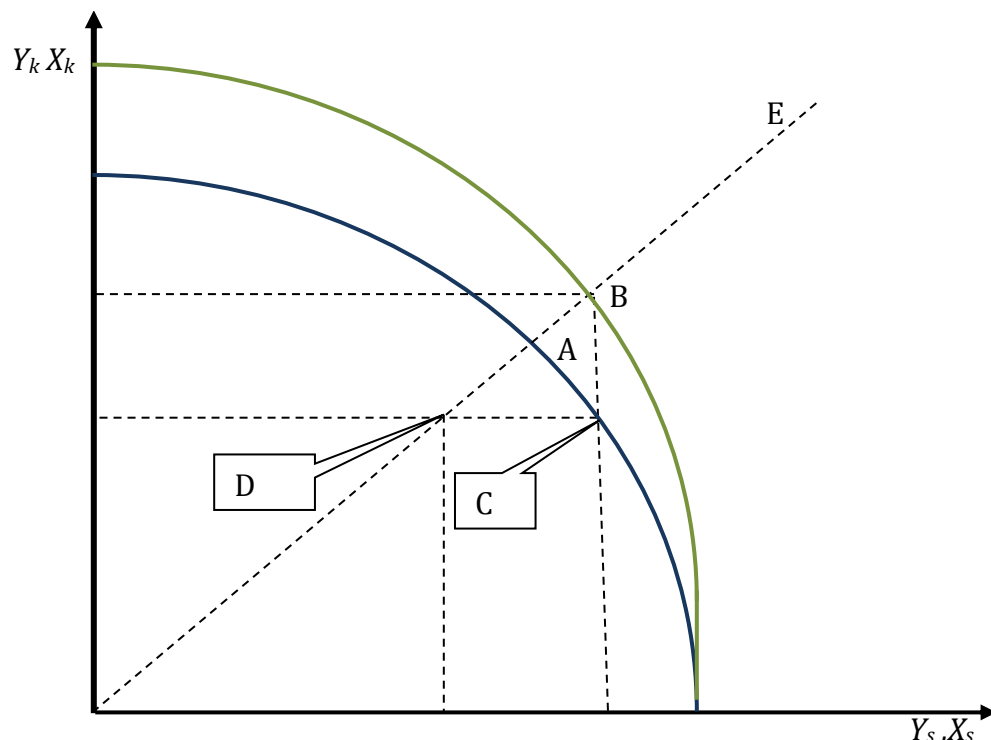

Figur 2. Kilde: Holden (2010)

3.2.3 Bortfall av inntekter

Dersom prisøkningen på olje bare er midlertidig vil myndighetene kunne få problemer med å holde det samme konsumnivået når prisene begynner å falle. Det er nå problemene med oljeavhengighet melder seg fordi økonomien vil ikke kunne gå tilbake til A, det optimale punktet uten oljeinntekt. Det skyldes at deler av konkurranseutsatt sektor er fortrengt og produksjonskapasitet overført til skjermet sektor. Når prisen faller vil det derfor være ønskelig for myndighetene å få økonomien ned fra punkt B til punkt C hvor man i det minste har full ressursutnyttelse (er på produksjonsmulighetskurven). For å klare dette må konsumet av konkurranseutsatte produkter reduseres med importmengden Z. Problemet er at fordi landets inntekter har blitt redusert vil hver enkelt aktør ønske å redusere sitt konsum av alle type varer, ikke bare konkurranseutsatte. Det vil derfor ikke være mulig å få en kraftig nedgang i konsumet av konkurranseutsatte varer uten at konsumet av varer fra skjermet sektor også går ned. I figur 3 under viser den stiplede linjen E samlingen av alle de optimale konsumkombinasjonene av de to varegruppene. Ettersom produksjonskapasiteten i konkurranseutsatt sektor nå er bestemt av X_k^2 vil økonomien finne kortsiktig likevekt i D.

Figur 3

Figur 3. Kilde: Holden (2010)

Punkt D befinner seg i området innenfor produksjonsmulighetskurven. Med andre ord utnyttes ikke økonomiens potensiale fullt ut. Det vil være vanskelig for myndighetene å få økt produksjon i konkurranseutsattsektor. Etterspørselen har falt og resultatet av denne modellen er at det vil bli økt ledighet i økonomien.

Med den generelle likevektsmodellen antas det at samlet produksjon i økonomien bestemmes av tilbudssiden som begrenses av tilgangen på innsatsfaktorer. Dermed antas det at etterspørselen i økonomien tilpasser seg det nivået som gis av produksjonskapasiteten i økonomien. På kort sikt er det ikke særlig realistisk at samlet produksjon bestemmes av tilbudssiden. Kortsiktige virkninger av økte oljeinntekter gjennom økt offentlig etterspørsel etter varer og tjenester vil føre til at det blir økt sysselsetting og økt produksjon. Dermed reduseres arbeidsledigheten. Det betyr at kapasitetsutnyttelsen i økonomien øker og dette vil gjøre det mulig å øke produksjonen av noen produkter uten at produksjonen av andre produkter må gå ned (Holden 2010: 4). I denne modellen ble det antatt at når innsatsfaktorene ble brukt fullt ut, ville det ikke være mulig å øke produksjonen i den ene sektoren uten at produksjonen i den andre måtte gå ned.

Økt bruk av oljeinntekter vil neppe gjøre det mulig å opprettholde en høyere kapasitetsutnyttelse og lav arbeidsledighet på lang sikt. Lav ledighet gir mye forhandlingsmakt til arbeidstakerne som fører til en økende lønnsvekst. Av dette følger en høyere prisvekst. Dette vil føre til innstramminger gjennom økonomisk politikk og svekket konkurranseevne som får økonomien tilbake der den var før oljeinntektene økte. Denne modellen er ment å vise effektene av hva økt bruk av oljepenger vil gjøre med økonomien på lengre sikt etter at de kortsiktige effektene har falt bort (Holden 2010:4).

3.3 Hva kan forklare ressursforbannelsen?

Med sin omfattende studie kom Sachs og Warner (1995, 1997, 2001) med et viktig bidrag til forskningen innen ressursteori. Gjennom å undersøke ulike hypoteser om ressursforbannelsen fant de en negativ sammenheng mellom økonomisk avhengighet av naturressurser og vekst. De viste til at land med høy eksport av naturressurser relativt til BNP i 1970 hadde tendenser til å få lav vekst i perioden 1970-1989. De identifiserte problemet som fortrenging av den konkurranseutsatte industrisektoren til fordel for vekst i den skjermede sektoren. Siden den

konkurransenutsatte sektoren er hvor det generes vekst, vil nødvendigvis denne fortrengingen føre til lavere vekst.

Sachs og Warner (1995,1997,2001) mener det virker rimelig å si at en eller annen variant av disse «fortregningsteoriene» er den mest sannsynlige forklaringen på hvorfor naturressursene kan være en forbannelse. De finner det usannsynlig at andre teorier kan passe like godt med og forklare data. De finner støtte for en dynamisk «hollandsk syke»-modell og finner ikke noe særlig bevis for de politiske aspektene. Selv om de finner at ressursoverflod ofte er forbundet med mer autoritære styresett, finnes det bare svake bevis for en sammenheng mellom ikke-autoritært styre og økonomisk vekst.

I etterkant av Sachs og Warners studie har det kommet flere bidrag. Noen har fortsatt i den samme retningen, mens andre peker på andre årsaker for forbannelsen. van der Ploeg (2011) undersøker ulike hypoteser og empiriske funn for hvorfor noen land har hatt stor nytte av naturressurser, mens andre har tapt. Den ene hypotesen er at ressursoverflod vil forårsake appresiering av realvalutakursen, føre til avindustrialisering og gi dårligere vekstutsikter. Disse uønskede effektene er mer alvorlige i land med svake institusjoner. En annen hypotese er at ressursrike utviklingsland ikke er i stand til å omgjøre den ikke-fornybare ressursen til mer produktive aktiva.

3.3.1 Volatile priser, appresiering av valutakursen og avindustrialisering

Verdensmarkedsprisene for olje og gass er mer volatile enn for noen andre mineral- og jordbruksprodukter (Frankel 2010:10). Mange mener at det er denne prissvingningen som ødelegger for økonomisk vekst. På kort og mellomlang sikt er prisene veldig volatile. Etterspørsels- og tilbudselasticitetene er lave slik at det kreves store endringer i pris for å endre på tilbudt og etterspurt kvantum. Fordi olje er et gode med få substitutter vil etterspørselselasticiteten være lav på kort sikt. Tilbudsetterspørselen er også relativt lav på kort sikt fordi det tar tid å endre og justere produksjonen. Spesielt hvis produksjonen er på full kapasitet og utvidelse betyr at det må gjøres nye investeringer (Frankel 2010:10). På lang sikt derimot er elasticitetene mye høyere, både på tilbuds- og etterspørselssiden. Denne dynamikken gjorde seg tydelig på 70-tallet med oljeprissjokkene. På kort sikt endret ikke konsumentene oppførsel og det ble heller ingen nye forsyningskilder. Etter noen år økte produksjonen betraktelig og mange nye oljereservoarer ble oppdaget og utviklet i nye land.

Frankel identifiserer dette som en viktig bidragsfaktor til at prisen på olje falt igjen på 80- og 90-tallet.

Volatilitet i oljepriser gir svingninger i myndighetenes inntekter som igjen vil påvirke realvalutakursen. Hausmann og Rigobon (2003) viser at når en oljeøkonomi blir mer spesialisert i produksjon av varer fra skjermet sektor, vil etterspørselssjokk i denne sektoren gi større svingninger i realvalutakursen. Dette henger sammen med svingninger i det offentlige forbruket som følger av inntektssjokk. Land med store naturressurser vil mer sannsynlig spesialisere seg i produksjon av varer og tjenester i skjermet sektor. Denne spesialiseringen er ineffektiv. Høyere oljeinntekter blir dermed en forbannelse dersom det fører til at økonomien blir mer spesialisert i skjermet sektor (Hausmann & Rigobon 2003:32). En økonomi som er diversifisert har en betydningsfull konkurransedyktig produksjonssektor. Denne type vil være mye mindre sårbar for svingninger i offentlig forbruk enn en økonomi som spesialiserer seg i skjermet sektor. En diversifisert økonomi vil kunne tilpasse seg til sjokk i skjermet sektor gjennom endringer i produksjonsstrukturen, det vil si en omrokering av kapital og arbeidskraft. Spesialiserte økonomier er avhengig av at det blir skift i forbruket (Hausmann & Rigobon 2003:32).

Sachs og Warner (2001) slår fast at de mest plausible forklaringene på ressursforbannelsen følger en fortreningslogikk. Det vil si at naturressursen fortrenger en aktivitet som vi kan kalle X. Fordi det antas at det er denne aktiviteten X som generer økonomisk vekst, vil økte naturressurser føre til langsommere vekst. Dette trenger ikke nødvendigvis være konkurranseutsatt sektor, men kan også være utdanning eller investering. En sentral antagelse er at aktivitet X generer vekst fordi den gir positive ringvirkninger (spillover effects). Det er derfor det kan ha skadelig effekt på økonomien dersom denne sektoren blir fortrent av andre ineffektive sektorer. Sachs og Warner mente det er positive ringvirkninger av den moderne industrisektoren og at industrialisering derfor spiller en viktig rolle i økonomisk utvikling..

3.3.2 Dårlige investeringer og kortsiktighet

Ressursforbannelsen kan også være at myndigheter i ressursrike land ikke makter å gjøre gode investeringer med ressursinntektene. Økte inntekter vil gjøre myndighetene mer kortsiktige. Myndigheter i mange ressursrike land forsøkte å unngå ressursavhengighet gjennom en statlig styrt industrialisering og importsubstitusjon. Denne politikken kan også ha

vært en reaksjon på appresieringen av realvalutakursen og nedgangen i produksjonssektoren. Uansett motivasjon har ikke denne politikken vist seg å være videre suksessfylt. Den økte velstanden kan dermed ha forlenget dårlig politikk (Ploeg 2011:393).

Gylfason og Zoega (2006) peker at store og plutselige rikdommer av naturressurser kan gi befolkningen en falsk følelse av trygghet. Ikke minst kan de gjøre myndighetene overmodige slikt at de mister synet av behovet for en bærekraftig utvikling. Dermed lar de være å satse på utdanning og vekstfremmende økonomisk styring som fri handel, byråkratisk effektivitet og institusjonell kvalitet. Gylfason og Zoega mener at sparing og investering er nøkkelfaktorer for hva som skiller land med rask vekst fra land med langsom vekst. De optimistiske prognosene på 70- og 80-tallet førte til at myndigheter i flere ressursrike land valgte å sette i gang enorme offentlige investeringsprosjekter som viste seg å være veldig ineffektive og veldig dyre da prisene på råvarer gikk ned igjen. Dermed kom de ressursrike landene det ofte dårligere ut enn de ressursfattige (Sachs & Warner 1997:10).

Gylfason (2001) argumenterer for at ressursforbannelsen virker gjennom utdanning. Ved å se på tre ulike mål for utdanning, et som reflekterer hvor mye det investeres i utdanning, et annet som ser på hvor mange jenter som går på skole og et tredje som viser resultat av utdannelse, finner han at alle tre har invers sammenheng med naturressursrikdom. Videre finner han at økonomisk vekst har en direkte sammenheng med utdanning. Både de private og de offentlige incentivene til å satse på utdanning blir svekket (Gylfason 2001:855). I ressursrike land vil flere og flere arbeidere kunne bli «fanget» i naturressurssektoren. Denne sektoren er hva Gylfason kaller «lavferdighetsintensiv». Det kan tenkes at utdanning har tiltakende skalautbytte gjennom det at nyutdannede har et ferdighetsnivå som er ligger over det læreren har. Når arbeidere ikke klarer å skaffe seg selv eller sine barn utdanning får de ikke bare lavere lønn, men produktiviteten vil også bli stillestående.

Noen økonomer (Leite & Weidmann 1999) har fokusert på effekten naturressurser har på institusjonene i et land. I følge disse vil naturressursen gi opphav til svake institusjoner som gir grobunn for tilkarringsvirksomhet og korrupsjon. Dette vil føre til lavere vekst. Naturressursen gir dårlige institusjoner og dette vil føre til lavere vekst. Leite og Weidmann (1999) argumenterer for at økte naturressurser fører til mer korrupsjon. Gjennom økt tilkarringsvirksomhet virker naturressurser negativt inn på den økonomiske veksten. Hvordan det heller kan være iboende svakheter i institusjonene som fører til en negativ effekt av naturressursen skal jeg komme nærmere inn på under.

4 Institusjoner og økonomisk vekst

En tredje hypotese van der Ploeg (2011) identifiserer er at en plutselig økning i naturressurser vil kunne forsterke tilkarringsvirksomheten dersom institusjonene er svake. Mehlum et al. (2006a, 2006b) slår fast at land med ulik kvalitet på institusjoner vil påvirkes forskjellig av økte ressursinntekter. van der Ploeg (2011) påpeker at økte ressursinntekter vil i større grad forårsake korrupsjon i udemokratiske land og gjøre det mulig for myndighetene å beholde en politikk som er skadelig for landets økonomiske vekst.

4.1 Hva er institusjoner?

Institusjoner har blitt definert som spillereglene i samfunnet (North 1990:3). Med andre ord er det lover og normer som gjelder og som strukturerer samspillet mellom mennesker i forskjellige samfunn. For å forstå institusjoner og institusjonell utvikling må vi se langt tilbake i tid. Acemoglu et al. (2001) mener at institusjoner er persistente og utvikler seg sakte over tid. Derfor er institusjoner i fortiden gode indikatorer på nåværende institusjoner. Deres hypotese er at dødelighet for nybyggere påvirket hvilken type bosetninger det ble i et land. Dette hadde igjen noe å si for de tidlige institusjoner som vedvarte og har påvirket de nåværende institusjonene som spiller en rolle før økonomiske resultater. I sin empiriske modell kontrollerer de for ulike variabler, blant annet geografiske forhold og naturressurser, og finner hold for sin hypotese.

4.2 En modell

For å vise hvordan den institusjonelle kvaliteten er med på å avgjøre om ressursen blir en forbannelse eller velsignelse vil jeg bruke modellen fra Mehlum et al. (2006a). Institusjonene har noe å si for hvordan inntektene fra en naturressurs blir brukt, om de blir kanalisert ut i den produktive økonomien eller om de blir fanget opp av eliten for personlig vinning. Deres hypotese er at ressursforbannelsen bare vil ramme land med svake institusjoner.

4.2.1 Forutsetninger

I denne modellen antas det at det finnes et gitt antall entreprenører N . De kan enten være produktive eller grådige, $N = n_G + n_P$. De grådige ønsker å få tak i så mye mulig av inntektene som kommer av naturressursen R . Hvor mye de faktisk klarer å kare til seg vil avhenge av den institusjonelle kvaliteten i landet. Den institusjonelle kvaliteten måles av parameteren λ . Den viser hvor mye av inntektene fra naturressursen som tilfaller hver produktive entreprenør, relativt til det som tilfaller hver grådige entreprenør. Når $\lambda = 0$ er institusjonene helt og holdent i favør av de grådige entreprenørene, som får all inntekt. Hver enkelt grådig entreprenør sitter igjen med R/n_G . Hvis $\lambda = 1$ gir det ingen ekstra fortjeneste å være grådig. Inntektene blir fordelt likt mellom alle entreprenører, R/N . $1/\lambda$ gir den relative fortjenesten av å spesialisere seg i grådige aktiviteter.

I land med lav institusjonell kvalitet vil produksjon og grådighet være konkurrerende aktiviteter, mens i land med høy institusjonell kvalitet vil de være komplementære aktiviteter. Jo høyere institusjonell kvalitet, desto lavere er gevinsten av å spesialisere seg på grådighet. Dermed vil produktive entreprenører være mindre villige til å gi opp profitten de får fra produksjon for å heller drive med grådighet. Profitten til de grådige entreprenørene er en faktor s ganget med R/N .

$$\pi_G = sR/N \quad (1)$$

Verdien av faktor s er en synkende funksjon av den institusjonelle parameteren λ . Jo mer produsentvennlige institusjonene er, desto mindre får hver enkelt grådig entreprenør. Verdien er derimot en stigende funksjon av andelen produsenter $\alpha = n_P/N$. Med flere produktive entreprenører er det færre grådige og dermed mindre konkurranse mellom de resterende. Profitten til de produktive entreprenørene er summen av profitten fra produksjon π og andelen av ressursinntekter $\lambda sR/N$.

$$\pi_P = \pi + \lambda s(\alpha, \lambda)R/N \quad (2)$$

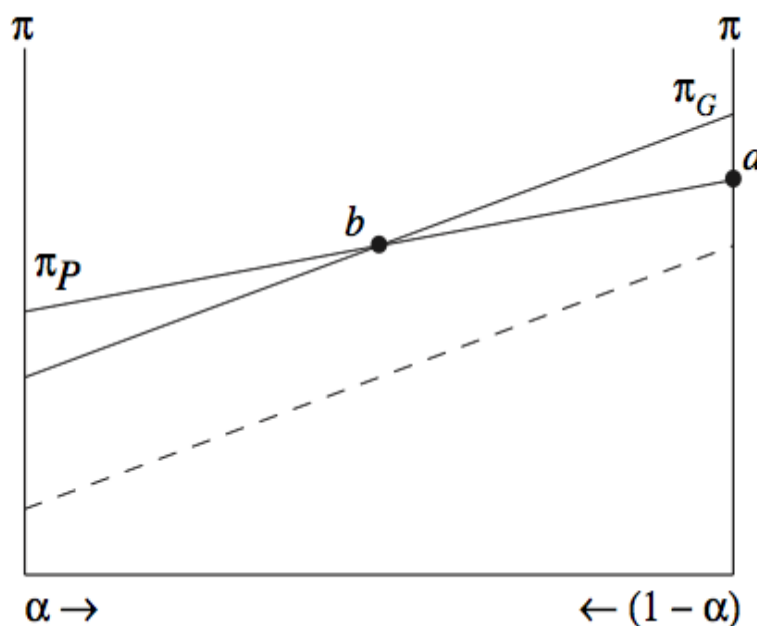
Også denne profittfunksjonen vil være økende i andelen av produktive entreprenører. Ressursinntektene er eksogent gitt og summen av andeler som kan tilfalle de to gruppene av entreprenører kan ikke være større enn 1.

$$(1 - \alpha)s + \alpha\lambda s \leq 1 \quad (3)$$

4.2.2 Likevekt

Likevekts-fordelingen av entreprenører mellom produktive og grådige blir bestemt av den relative profitten fra de to aktivitetene. Økonomien kan befinne seg i et av følgende to typer likevekt. Enten i en produktiv likevekt hvor alle entreprenørene er produktive, representert av punktet a i figur 4 under. I denne likevekten vil profitten til de grådige være representert av den stiplede linjen. Eller i en grådig likevekt, representert av punktet b i figuren. Her vil noen entreprenører være produsenter og noen grådige. Det vil alltid være noen entreprenører som vil synes at det er verdt å være produktive, selv når institusjonene fremmer grådighet (er «grådigvennlige»). Antar derfor at det ikke er mulig å være i en likevekt uten at det finnes en eneste produktive entreprenør.

Figur 4.

Kilde: Mehlum et al. (2006a)

Profittkurven til de grådige entreprenørene vil ligge høyere enn profittkurven til de produktive entreprenørene dersom den institusjonelle kvaliteten er lav, ressursinntekten er høy og antallet entreprenører er lavt. Mehlum et al. (2006a) finner en terskelverdi for institusjonell kvalitet λ^* som bestemmer i hvilken av de to typer likevektene økonomien vil ende opp.

$$\lambda^* \equiv \frac{R}{R + N\pi(N)} \quad (4)$$

Når institusjonell kvalitet er høy vil økonomien ende i en produktiv likevekt, mens når den institusjonelle kvaliteten er lav vil økonomien ende opp i en grådig likevekt. Jo høyere ressursinntekten er relativt til produksjonsprofitten, desto høyere vil terskelverdien for den institusjonelle kvaliteten være. Sagt på en annen måte vil det bety at mer naturressurser krever bedre institusjoner for at landet skal unngå å havne i en grådig likevekt.

4.2.3 Økonomiske effekter av ressursinntekter

De økonomiske effektene av ressursinntekter vil være forskjellig i de to likevektene. Mer naturressurser vil være en velsignelse i en produktiv likevekt. En høyere ressursinntekt øker den totale nasjonale inntekten. I en grådig likevekt derimot, vil mer naturressurser være en forbannelse. En høyere ressursinntekt vil senke den nasjonale inntekten. Det er to motstridende effekter som spiller inn. Den umiddelbare inntektseffekten av en høyere ressursøkning er en én til én økning i nasjonal inntekt. Forskyvningseffekten reduserer nasjonal inntekt ettersom entreprenører går over fra en produktiv virksomhet (produksjon) til en grådig virksomhet. Ressursforbannelsen følger av at forskyvningseffekten er større enn den umiddelbare inntektseffekten. En entreprenør som velger å ikke lenger være produktiv vil miste profitten fra den moderne produksjonen, men vil i gjengjeld få en ekstra andel av ressursinntektene. Med økte naturressurser vil naturligvis de ekstra ressursinntektene til de grådige entreprenørene også øke. Dette vil gi flere produktive entreprenører incentiv til å gå over til de grådige aktivitetene helt frem til en ny likevekt blir nådd.

I denne modellen antas det å være en positiv eksternalitet mellom de produktive entreprenørene. Dette impliserer at alternativkostnaden av å være grådig er synkende når flere

entreprenører skifter fra å være produktive til å bli grådige. Denne synkende alternativkostnaden forsterker forskyvningseffekten og kan forklare hvorfor den kan bli større enn inntektseffekten. I hvilken grad inntektene forsvinner er avhengig av den institusjonelle kvaliteten. I den grådige likevekten vil mer produsentvennlige institusjoner, det vil si institusjoner av høyere kvalitet, øke profitten for både de grådige og de produktive entreprenørene og dermed fører til en høyere totalinntekt. I en produktiv likevekt vil en videre økning i institusjonell kvalitet ikke ha noe å si for den totale inntekten.

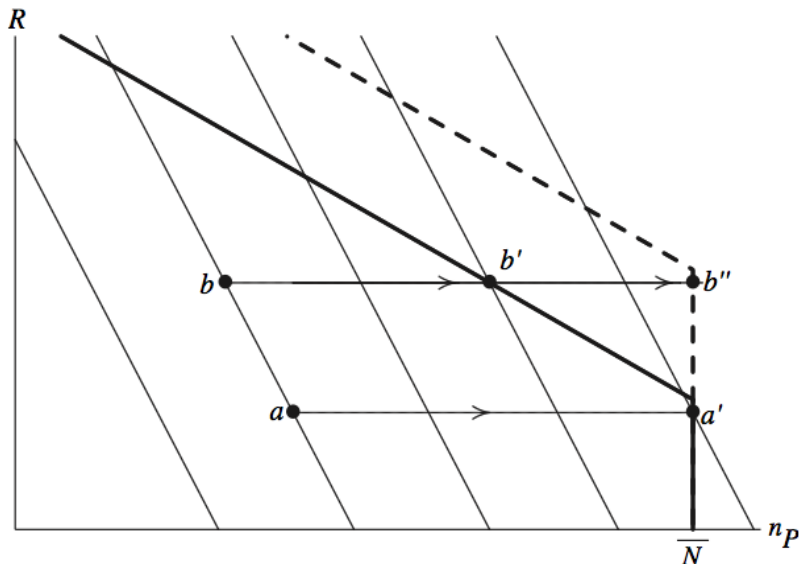
Ustrekningen av grådighet blir også bestemt av det totale antallet entreprenører i økonomien. I en grådig likevekt vil et høyere antall entreprenører øke antallet produktive entreprenører og senke antallet grådige entreprenører. Alle de nye entreprenørene vil velge å være produktive. På grunn av den positive eksternaliteten i den moderne produksjonen vil flere grådige entreprenører også gå over til produksjon. Dette vil føre til en høyere profitt for begge aktiviteter. Det betyr at et høyere antall entreprenører en dobbel velsignelse. Grådighet er mer alvorlig i økonomier der det totale antallet entreprenører er lavt. Antar at det er en fast tilførsel på nye entreprenører, samt en fast utførsel. Antallet entreprenører vil fortsette å øke til det når en stabil tilstand. Land som har lite naturressurser eller gode institusjoner vil i det lange løp ende opp i produktiv likevekt.

4.2.4 Et eksempel

For å illustrere konsekvensene av ressursrikdom og institusjoner på økonomisk vekst gir Mehlum et al. et eksempel på hvordan to land med samme institusjonell kvalitet og samme opprinnelige inntekt kan havne i ulike likevekter fordi de er forskjellige på ressurser og antall entreprenører. Land A har lite ressurser, men et høyt antall entreprenører. Land B har mye ressurser, men få entreprenører. Figur 5 nedenfor viser utfallet for de to landene. På den vertikale aksene har vi ressursinntekten, mens på den horisontale har vi antall produktive entreprenører. B vil ende opp med et lavere inntektsnivå, i punkt b', enn A, som befinner seg i punkt a'. Dette er fordi A med lite ressurser og mange entreprenører ender opp i en produktiv likevekt, mens B vil være i en grådig likevekt. Dersom B har mer produsentvennlige institusjoner, det vil si bedre institusjoner enn A, vil det være mer resistent mot grådighet og dermed tåle bedre å ha ressursrikdom. På denne måten vil B allikevel kunne komme i en produktiv likevekt. Dermed på lang sikt vil likevektskurven til B skifte opp, som vi kan se av den stiplede linjen i figur 5. Med grådigvennlige institusjoner vil B ligge i b',

mens med produsentvennlige institusjoner vil B til slutt befinne seg i b'' hvor inntekten er høyere.

Figur 5.

Kilde: Mehlum et al. (2006a)

Et interessant resultat av denne modellen er at forverrede muligheter for de grådige entreprenørene gjør at de tjener mer. Dette er fordi høyere institusjonell kvalitet gir entreprenører incentiv til å skifte fra å være grådige til å bli produktive. Som en konsekvens av dette går den nasjonale inntekten opp og dette øker etterspørselen etter varer produsert av de produktive entreprenørene. Dermed øker produsentenes profitt enda mer og det kan tenkes at flere skifter over. Jo færre det er å dele kaken med desto større stykker får de grådige som er igjen.

4.3 Empirisk forskning

For å besvare sin hypotese bruker Mehlum et al. (2006a) Sachs og Warners datasett fra 1997. Den avhengige variabelen er vekst i BNP, som er gjennomsnittsveksten i reell BNP per capita mellom 1965 og 1990. Forklaringsvariablene er inntektsnivå, åpenhet, ressursrikdom, investering og institusjonell kvalitet. Den siste måles som en indeks fra null til én, der én betyr at institusjonene er helt og holdent produsentvennlige. Når de inkluderer et interaksjonsledd som reflekterer forholdet mellom institusjonell kvalitet og ressursrikdom

finner de at det har sterk positiv og signifikant effekt. Dette er i tråd med deres hypotese om «grådigvennlige» institusjoner. De finner at ressursforbannelsen er svakere jo høyere institusjonell kvalitet det er, målt ved en terskelverdi på 0,93. For land med høyere verdi på institusjonene enn denne terskelen vil ikke ressursforbannelsen gjelde. Norge er blant de landene som har institusjonell kvalitet over terskelnivået.

Underutvikling er ofte forbundet med spesialisering i jordbruk og jordbrukseksport, og det er en bekymring for at det kan være dette som driver det empiriske resultatet. Det er mindre sannsynlig at grådighetsmekanismen som blir beskrevet i den teoretiske modellen, vil forekomme i jordbrukssamfunn. Dette fordi det er vanskeligere å skattlegge landområder eller «plyndre» inntekter fra det. Mehlum et al. (2006a) kontrollerer for dette ved å bruke variabelen for andel mineralproduksjon av BNP, også hentet fra Sachs og Warner. Dette er et mål som fokuserer på de ressursene som er lettere å «plyndre» og utelukker spesialisering i jordbruk. Regresjonen viser at den direkte negative effekten av naturressurser blir sterkere og at samspillseffekten øker betraktelig. Siden ressurser som lettere kan «plyndres» virker å være ekstra skadelige for økonomisk vekst i land med dårlige institusjoner, mener de å finne ekstra støtte for grådighetshypotesen sin.

En annen bekymring er at ressursforbannelsen bare er et afrikansk fenomen. De kontrollerer for dette ved å utelukke afrikanske land fra regresjonen. Koeffisientene beholder fortegnene, mens verdien blir noe redusert. Fra dette konkluderer de at de effektene som ble identifisert tidligere ikke bare er relatert til afrikanske erfaringer, men at de heller ikke skyldes systematiske forskjeller mellom afrikanske og ikke-afrikanske land. Videre kontrollerer de også for utdanningsnivået, etniske og språklige skiller i samfunnet, men finner at disse bare endrer resultatene marginal. Dermed kan de slå fast at vekstforstyrrende effekter skyldes ressurser og institusjoner heller enn etniske konflikter. Modellen kan ha begrensninger som problemer med omvendt kausalitet. Sachs og Warner fant ikke noe som indikerte det i sin studie. En annen begrensning er muligheten for at institusjonell kvalitet i seg selv blir bestemt av BNP. Det kan tenkes at land som er rike har råd til å «kjøpe» seg gode institusjoner, og at det ikke er institusjonene som gjør landene rike.

4.4 Andre bidrag

Robinson et al. (2006) ønsker å bruke en mer politisk modell for å undersøke hvilke politiske incentiver som blir trigget av økte ressursinntekter eller økt tilgang på ressurser og hvordan dette har negative konsekvenser for nasjonal inntekt og utvikling. De mener at politikerne ikke feiler, men at det er rasjonelle strategier. De setter opp en teoretisk modell og kommer frem til fire hovedresultater. Det første er at politikere har en tendens til å overdrive utvinning av naturressursen relativt til det som er samfunnsmessig rasjonelt. Dette er fordi de bare bryr seg om den fremtidige beholdningen av naturressurser så lenge de har makten. Politikere diskonterer fremtiden med sannsynligheten for at de beholder makten. Sett fra samfunnets ståsted er dette helt irrelevant. For det andre vil en varig økning i naturressursen forbedre utvinningen og gjøre den mer effektiv. En økning vil derfor også øke verdien av å sitte med makten og dermed føre til at politikeren velger å fordele mer av ressursen for å beholde makten. Dette vil øke sannsynligheten for å bli gjenvalgt og derfor vil politikeren nå verdsette den fremtidige ressursbeholdningen mer enn før. Politikerens foretrukne utvinningsstrategi vil nå ligne mer på den som er samfunnsmessig effektiv. Dersom ressursøkningen er midlertidig vil mer av ressursen bli utvunnet i den perioden prisen er høy. Siden det er mindre av ressursen igjen for den neste perioden vil verdien av å beholde makten bli lavere og dermed har politikeren som sitter med makten mindre incentiver til å påvirke velferene ved å tilby arbeid i den offentlige sektoren. Verdsettelsen av fremtidige ressurser har blitt mindre og dermed vil effektiviteten på utvinningen bli lavere. For effektiviteten i økonomien som et hele drar utvinningseffekten og arbeidsfordelingseffekten i ulike retninger.

Det tredje resultatet er at en varig økning i naturressursen også øker skjevfordelingen av ressursen ellers i økonomien. Økningen fører til at politikerne øker omfanget av beskyttelse for beholde makten og dermed blir sysselsettingen i den offentlige sektoren ineffektiv. Som nevnt tidligere er privat sektor mer produktiv enn den offentlige og det blir en uheldig skjevfordeling av ressurser. Det fjerde og siste resultatet er at den samlede effekten av en ressursøkning er avhengig av institusjonene siden disse avgjør til hvilken grad politikernes incentiver får politiske utfall. De relevante institusjonene i denne modellen er de som fremmer ansvarliggjøring hos politikerne og fører til rasjonelle kriterier i fordelingen av den offentlige sektors ressurser.

Robinson et al. finner at land som har sterke institusjoner som fremmer ansvarliggjøring og statlig kompetanse i større grad vil dra nytte av økning i naturressurser.

Dette er fordi de sterke institusjonene vil rette opp for de politiske incentivene som slike økninger kan skape. Resultatet fra denne artikkelen er at det ikke er utvinningsraten av naturressursen som er problemet, men hvordan politikerne velger å bruke ressursinntektene. Robinson et al. kommer frem til mye av det samme som Mehlum et al. For at vi skal få en bedre forståelse for hvordan ressursforbannelsen fungerer må vi ha en tydelig forståelse av de incentivene som politikere får av naturressurser og hvordan tilstedeværelsen av naturressurser har konsekvenser for valg av politiske virkemidler. Oljen påvirker politikken og politikken vil igjen påvirke den økonomiske veksten.

Brunnschweiler (2008) analyserer hvordan Sachs og Warner sitt mål på ressursoverflod har vært avgjørende for hvilket resultat de kom frem til. Hun mener at dette målet er misvisende og at resultatet til Sachs og Warner kunne vært annerledes dersom de hadde brukt et annet mål. De fleste studiene i senere tid som har bekreftet ressursforbannelsen har brukt Sachs og Warner sitt mål eller noe tilsvarende (Brunnschweiler 2008:400).

Hun mener målet Sachs og Warner brukte for naturressursavhengighet er misvisende og bruker en nytt mål for naturressursvelstand som estimerer naturkapital i amerikanske dollar per capita. Ved å bruke det nye målet finner hun at naturressurser, spesielt da mineraler, har hatt en direkte positiv sammenheng med vekst i BNP i perioden 1970-2000. Denne holder etter å ha kontrollert for institusjoner. Med andre ord finner hun hold for at det ikke nødvendigvis er snakk om en ressursforbannelse, men heller en ressursvelsignelse.

Brunnschweiler mener at sammenhengen mellom institusjonell kvalitet, vekst og naturressurser har fått for lite oppmerksomhet i tidligere forskning. Hun finner ikke noe som indikerer at ressursoverflod vil påvirke den institusjonelle kvaliteten. Med dette motsier hun hypotesen om at det finnes en indirekte ressursforbannelse gjennom tilkarringsvirksomhet.

Derimot er hun mer enig med Mehlum et al. (2006a, 2006b) at lav vekst i ressursrike land heller skyldes svake institusjoner. Dårlig politikk vil føre til en ressursavhengighet fremfor en direkte ressursforbannelse. Det er denne ressursavhengigheten som kan være ødeleggende for veksten. Brunnschweiler finner hold for Mehlum et al. (2006) sin påstand om at med høy institusjonell kvalitet over et visst nivå vil naturressursens effekt på økonomisk vekst være avtagende.

Andre økonomer har fokusert på sammenhengen mellom typen styresett og naturressurser. Andersen og Aslaksen (2013) finner at det er en kausal effekt av olje på typen styresett. De følger opp tråden fra Robinson et al. (2006) og sjekker om ressursoverflod har en sammenheng med varigheten på politiske verv, det vil si hvor lenge styresmaktene holder

på makten. I sin studie ser de på over 600 politiske styresett over tid i en gruppe på 152 land. De finner at økt velstand fra naturressurser, spesielt olje, har en positiv effekt på politisk stabilitet. Videre ser de at denne effekten er større i udemokratiske land enn demokratiske land. Slik de ser har både institusjoner og typen naturressurs betydning for hvilken effekt den økte velstanden har på politisk stabilitet.

5 Ressursforbannelse eller institusjonsforbannelse?

Fra 1920 til 1980 hadde Venezuela en av de raskest voksende økonomiene i regionen og den laveste inflasjonsraten (Di John 2005:108). I tillegg hadde landet, i perioden 1958-1988, et tilsynelatende stabilt demokratisk styre, i hvert fall på overflaten. Di John (2005) peker på at disse faktorene gjorde at Venezuela for mange var en usannsynlig kandidat for politisk og økonomisk kollaps.

I retrospektiv er det åpenbart at venezuelanske myndigheter opp gjennom tidene har hatt store utfordringer med administreringen av oljeinntektene. Boué (1993) mener den venezuelanske «oljesyken» begynte før prishoppet på 1970-tallet. Allerede på 1960-tallet adopterte venezuelanske myndigheter importsubstitusjons-strategien som var populær blant utviklingsland. Gjennom skjerming av industri og investering ved hjelp av oljeinntektene håpte man at den økonomiske utviklingen skulle skyte fart. De venezuelanske politikerne anså tidlig oljen som et viktig instrument for å få landet ut av underutviklingen (Boué 1993:1982).

På 1970-tallet med de økte prisene ble oljesektoren nasjonalisert og enda tettere knyttet til staten, som nå spilte en betydelig større rolle i økonomien. På 1980-tallet valgte politikerne å svare på den økonomiske stagneringen med å sette i gang en liberalistisk reform som blant annet innebar at oljesektoren ble åpnet opp for utenlandske selskaper. De politiske tiltakene virket ikke å ha den ønskede effekten, og veksten fortsatte å være lav i mange år etter.

Det som følger er et forsøk på å belyse den økonomiske, så vel som politiske utviklingen i Venezuela ved hjelp av teoriene presentert tidligere. Hvorfor har den økonomiske utviklingen i Venezuela vært så svak når landets viktigste naturressurs, olje, har steget i pris? Har oljen fortrenget andre sektorer og dermed hindret diversifisert og robust vekst, eller er den svake økonomiske veksten et resultat av dårlige institusjoner og en feilslått politikk?

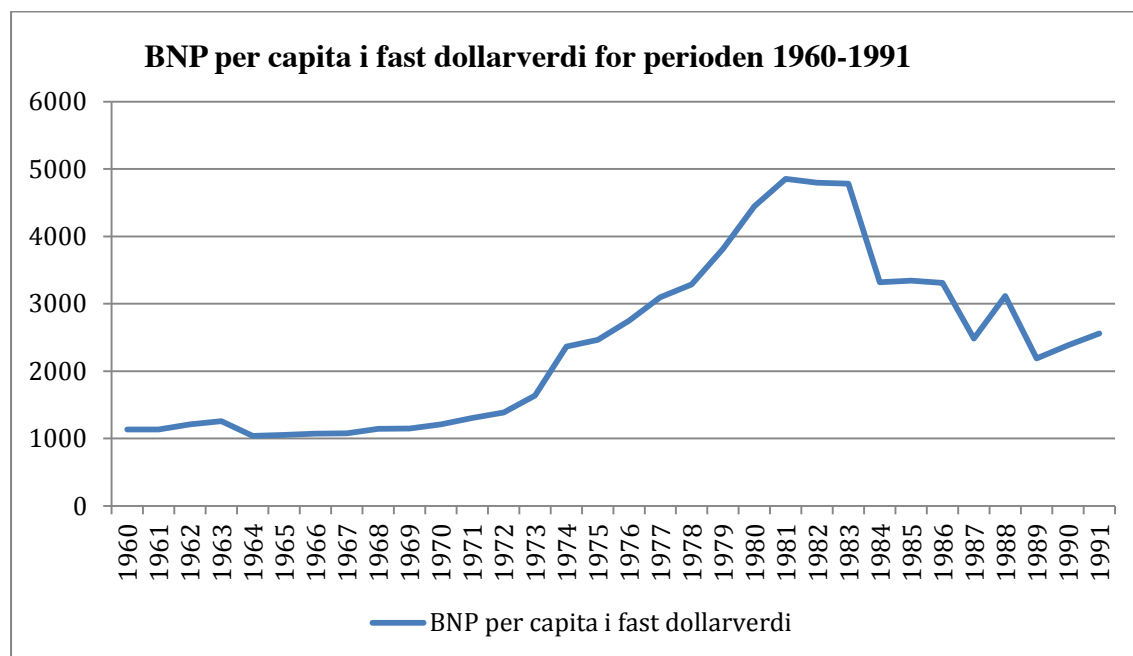
Da Chávez kom til makten gikk han mot liberalismen og satset heller på tette samarbeid mellom staten og oljeselskapene. Gjennom subsidiering og regulering av import har han forsøkt å gjøre nye forsøk på «å så oljen» og bygge opp en venezuelansk industri. Gjennom media får man inntrykk av at Chávez har drevet landet på randen av konkurs og ut i

elendighet, men har Chávez sin politikk vært verre enn den hans forgjengernes førte? I perioden fra 2004 til 2008 var det et nytt positivt sjokk i oljeprisen, men økonomien ser ut til å kommet bedre ut av dette enn hva den gjorde etter prisfallet på 1980-tallet.

5.1 La Gran Venezuela

Forut for presidentvalget i 1972 lovet kandidaten Pérez å ta tak i problemene knyttet til den høye arbeidsledigheten, som var på 8 % av total arbeidsstokk i 1971, og den ujevne inntektsfordelingen (Boué 1993:185). De økte inntektene etter prissjokket i 1973 ga han en god mulighet til å gjøre nettopp dette. Han satte i gang et omfattende prosjekt for å forbedre produksjonen i offentlig sektor, øke lønningene og få høyere sysselsetting i økonomien (Boué 1993:185). Bak lå et ønske om å gi økonomien det store «dyttet» den trengte for å bli industrialisert. Til å begynne med kunne det se ut som det store dette kunne bli realisert. BNP per capita økte relativt mye i den påfølgende perioden og var, som vi kan se av figur 6, omtrent dobbelt så høyt i 1980 relativt til 1973.

Figur 6. BNP per capita målt i fast dollarverdi for perioden 1960-1991

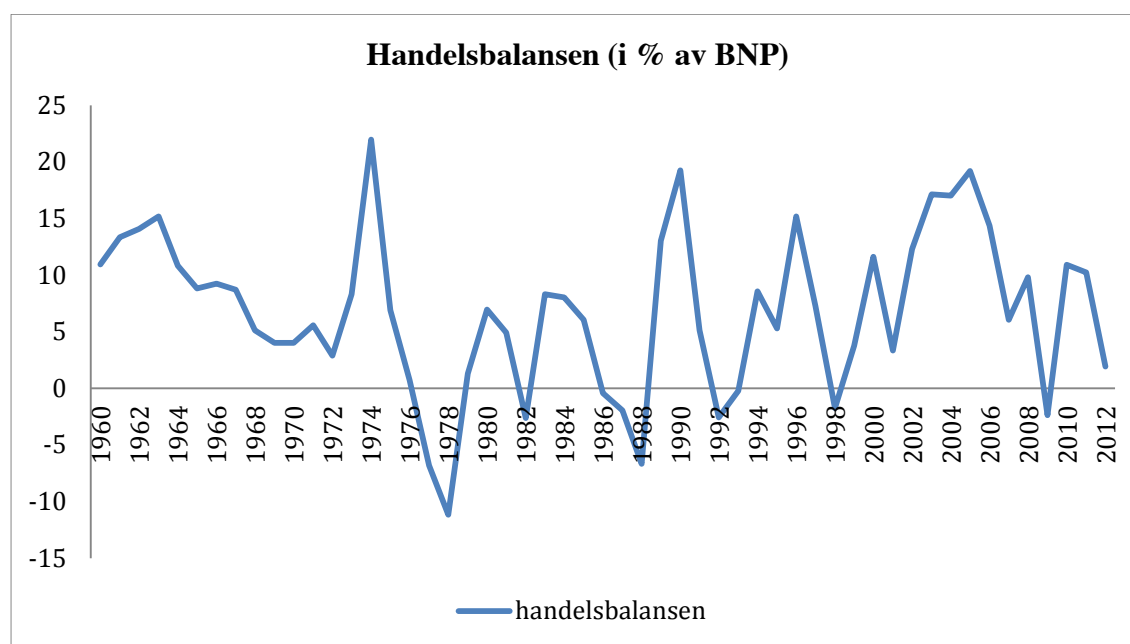

Kilde: Verdensbanken (2014a)

Den umiddelbare effekten av de økte inntektene hadde en stimulerende effekt på økonomien. Som Strønen (2012) påpeker utløste prissjokket et vanvittig forbruk blant den venezuelanske befolkningen og ga opphav til uttrykket «Saudi Venezuela» (Venezuela Saudita). Den venezuelanske middelklassen hadde nå råd til å dra på handleturer til Miami samtidig som Venezuelas egen utvikling og modernitet ble symbolisert av de store skyskraperne som nå preget bybildet i Caracas (Strønen 2012:137). Med store subsidier ønsket myndighetene å fordele rikdommen. Overføringer til husholdningene var i gjennomsnitt 7 % av det offentlige budsjettet i perioden 1973-78 (Boué 1993:185). I løpet av Pérez sin periode som president ble antallet offentlig ansatte nesten fordoblet, fra 153,971 til over 300,000 (Karl 1997:132). Som nevnt ble også mye av industrien nasjonalisert. Det er klart at dette innebar en stor økning i lønninger innenfor den offentlige sektoren. Til tross for at politikken fikk mer sosialistiske trekk og myndighetene fokuserte på omfordeling, er det heller tvilsomt at den nye rikdommen kom de mest fattige og minst dyktige av befolkningen til gode (Strønen 2012:137).

Det er tydelig at både politikere og befolkning lot seg rive med. Dette vanvittige forbruket som fulgte av de økte inntektene la grobunn for en uhyggelig utvikling. Den økte stimuleringen av økonomien viste seg å ikke være langvarig. En kraftig økning i importen fra 1974, kombinert med en nedgang i eksporten førte til at Venezuela innen 1977 fikk et handelsunderskudd som vist i figur 7 under. På grunn av de høye oljeprisene hadde Venezuela forbedret handelsvilkårene sine. Et handelsunderskudd var derfor et dårlig tegn. Dette skyldtes en overdreven import samtidig som eksporten ser ut til å ha falt noe.

Figur 7. Handelsbalansen (i % av BNP)

Kilde: Verdensbanken (2014a)

Prishoppet på slutten av 70-tallet var med å bidra til at landet på nytt fikk handelsoverskudd, men var ikke nok til å redde økonomien. Boué (1993) peker på at myndighetene ikke tok skikkelig tak i store strukturelle problemer som lav produktivitet og en ineffektiv offentlig sektor. På begynnelsen av 80-tallet begynte BNP per capita å gå ned. Selv om oljeprisene begynte å synke var de fremdeles relativt høye. I håp om å klare å stimulere industrien og få økt vekst fortsatte myndighetene med høyt forbruk (Boué 1993:186). Observasjonene over illustrerer hvordan Venezuela brukte inntektene fra oljen på en måte som resulterte i «hollandsk syke». Avhengigheten av olje viste seg å bli en forbannelse så snart pristrenden snudde og inntektene brått falt bort.

Den økte pengebruken på 70-tallet kan også sees i lys av institusjonelle teorier. I perioden etter Punto Fijo-pakten ble Venezuela av det internasjonale samfunnet ansett som et vellykket demokrati. I realiteten var makten sentralt rundt en liten politisk elite. Som tabell 1 i kapittel 2 viste, var presidentembetet i perioden mellom 1958 og 1988 fordelt mellom de to største partiene, AD og COPEI.

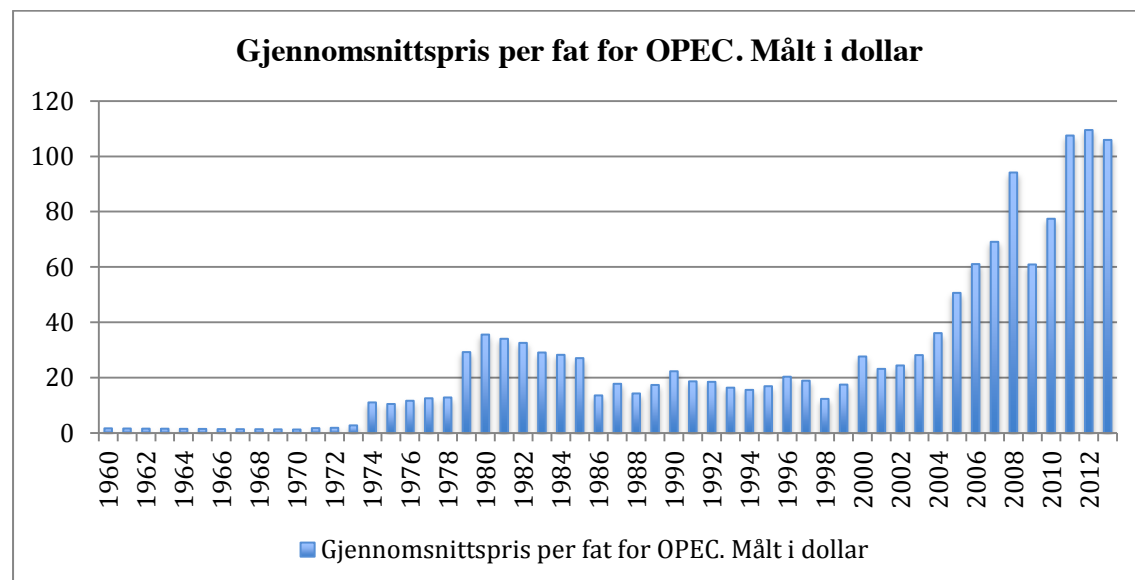
Som det ble vist av Robinson et al. (2006) vil presidenten som sitter med makten få forsterket incentiv til å øke sin egen popularitet for å beholde makten dersom oljeinntektene øker. I følge Karl (1997) klarte Pérez under sin første presidentperiode å få gjennom en ny resolusjon som gjorde det mulig med politiske ansettelses. Dette ga han nesten ubegrenset autoritet til å opprette nye stillinger for sine politiske støttespillere.

Dette kan nok forklare hvorfor antall ansatte i den offentlige sektoren økte så enormt under Pérez sitt styre. Resultatet ble en omfordeling av oljeinntektene som kom Pérez til gode. Gjennom disse ansettelsene ville Pérez kunne sikre seg at hans interesser ble ivaretatt etter hans periode var over. I tillegg ville det øke han sjanser til å bli gjenvalgt senere. Den venezuelanske grunnloven i denne perioden gjorde det mulig for presidenter å bli gjenvalgt, men ikke umiddelbart etter en periode (Wilpert 2003). Sett fra samfunnets side er dette helt klart en ineffektiv bruk av offentlige midler som ikke kommer hele befolkningen til gode, men snarer en liten gruppe. Pérez ble gjenvalgt i 1988, men hans andre periode var ikke preget av økonomisk velstand. Snarere tvert imot.

5.2 Nyliberalismen

På slutten 1980-tallet var landet som nevnt i økonomisk krise. Som vi kan se av figur 8 under, nådde oljeprisene en topp i 1990 og gikk i årene som fulgte nedover. Lave oljepriser forbundet med kvoteregulering gjennom OPEC gjorde ikke situasjonen lettere for myndighetene.

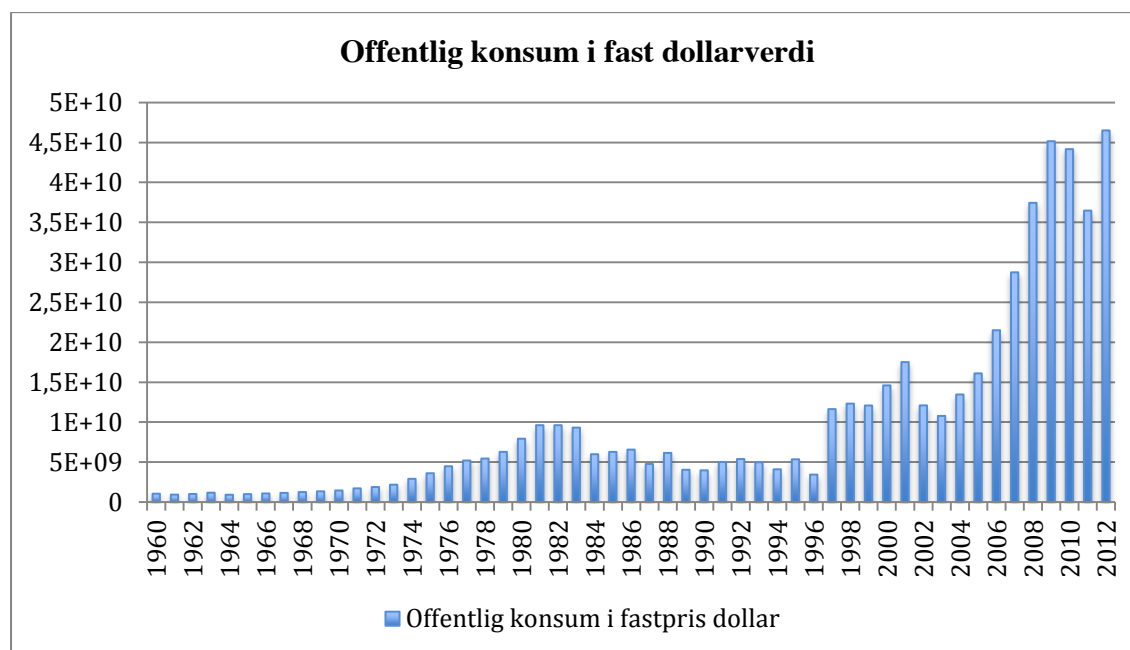
Figur 8. Gjennomsnittspris per fat med olje for OPEC målt i dollar

Kilde: Statista (2014)

Som en del av redningspakken fra IMF satte Pérez i gang med sin nyliberalistiske reform. Figuren under viser de offentlige utgiftene i fast dollar verdi. Som det vises ganske tydelig svinger de offentlige utgiftene i Venezuela mer eller mindre i takt med oljeprisen.

Figur 9. Offentlig konsum i fast dollarverdi

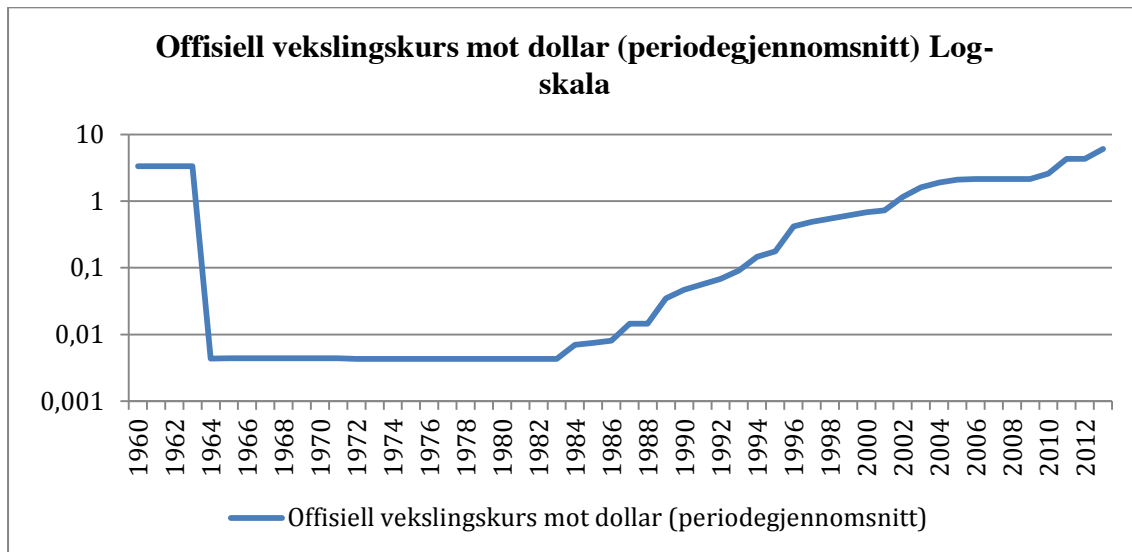

Kilde: Verdensbanken (2014a)

Baldini (2005) har analysert konjunktursvingningene i Venezuela i perioden 1991 til 2003 og han finner at det er sterk positiv korrelasjon mellom offentlige inntekter og svingninger i offentlige utgifter. Siden oljefortjenestene er en stor del av inntektsgrunnlaget til myndighetene, er det ikke så rart at disse samsvarer. Dette er også i tråd med Hausmann og Rigobon (2003) sin teori om at det offentlige forbruket vil svinge som følge av inntektssjokk. Finanspolitikk har derfor vært konjunkturforsterkende snarere enn dempende. Disse svingningene vil som sagt også påvirke valutakursen.

I Venezuela har myndighetene hatt en lang tradisjon for å ha sterk kontroll med utenlandsk valuta. Malett-Outtrim (2014) forklarer hvordan Venezuelas valutakurs opp til 1983 ble ansett som en av de mest stabile kursene i regionen. Etter at Venezuela forlot gullstandarden i 1930, fortsatte valutakursen å være fast mot dollar. Mellom 1983 og 1989 opererte myndighetene med ulike vekslingsrater, som åpnet muligheter for parallelle markeder. Da valutakontrollen ble opphevet i 1989 var det omtrent en 132 % forskjell mellom den offisielle kursen og de parallelle kursene (Malett-Outtrim 2014).

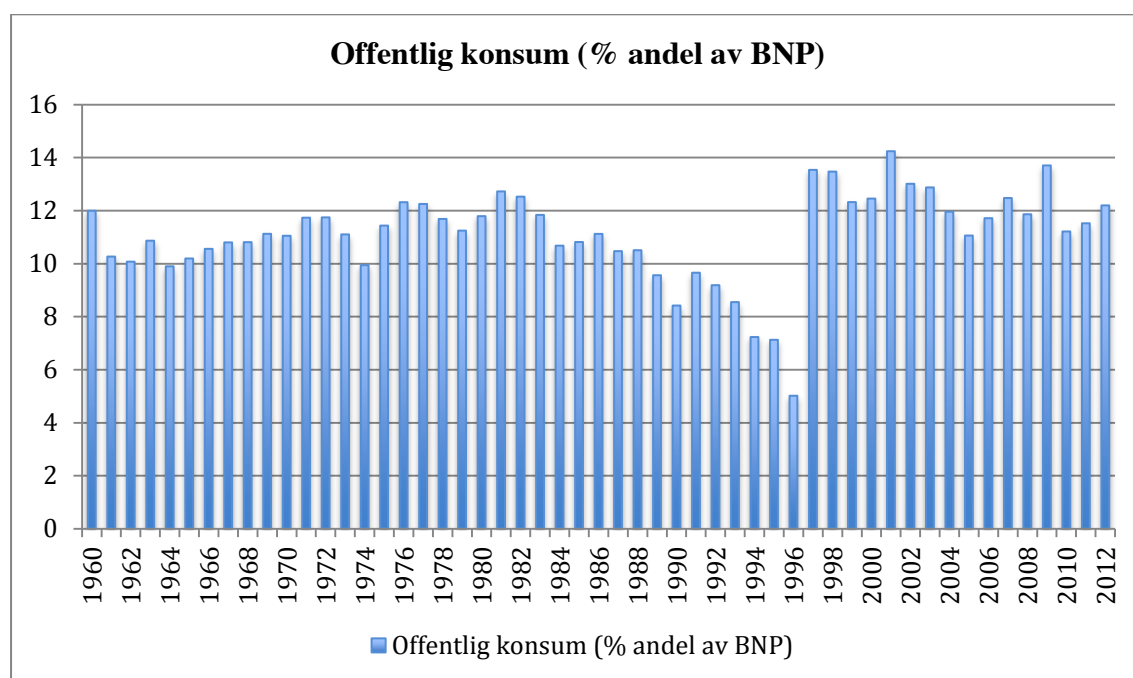
Figur 10. Offentlig konsum som prosentandel av BNP

Kilde: IMF (2014)

Weisbrot og Sandoval (2007) peker på hvordan valutakursen kan gi problemer for myndighetene. Med fast kurs på bolíva fuerte mot dollar og en stigende inflasjon blir valutaen overvurdert og det kan få uheldige konsekvenser, særlig for konkurranseutsatt sektor. Venezuela fikk betalt for oljen sin i dollar. Som figuren over viser var den venezuelanske bolívar overvurdert. Når valutakontrollen ble opphevet ble dollaren relativt mye dyrere.

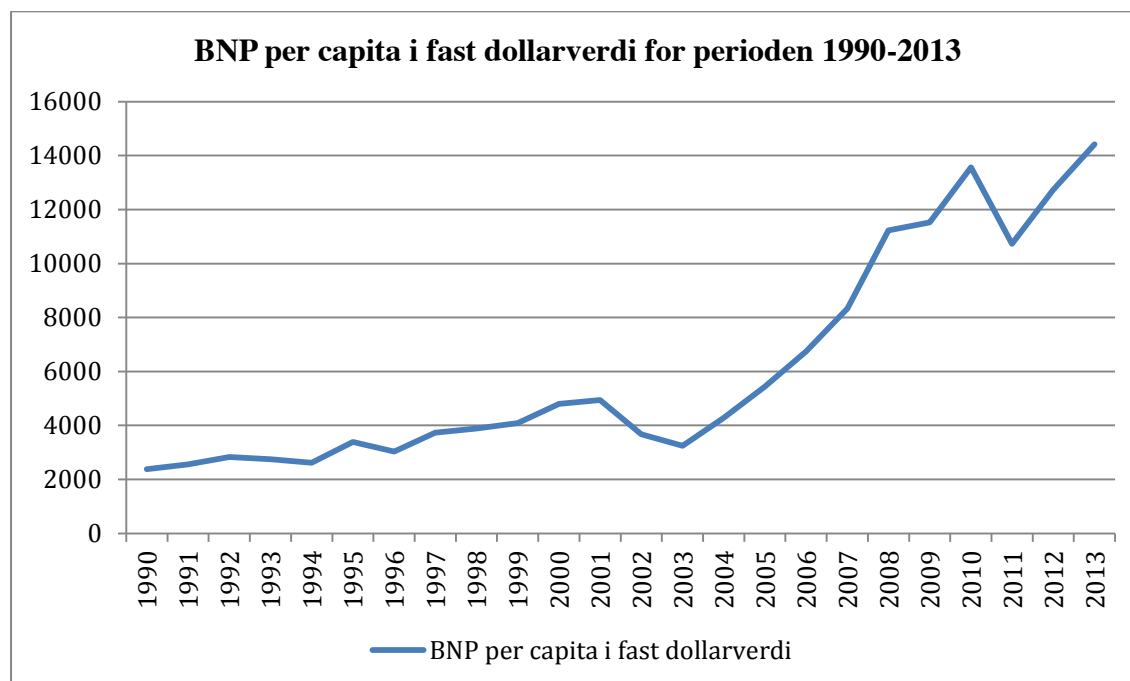
Figur 11. Offentlig konsum som prosentandel av BNP

Kilde: Verdensbanken (2014a)

Av figur 9 kan det se ut som myndighetene bare trengte å kutte litt i det offentlige konsumet i forhold til tidligere, da de restrukturerte på 1990-tallet. Hvis vi derimot ser på det offentlige konsumet som andel av BNP, slik figur 11 viser over, ser vi at den nyliberalistiske reformen gjorde at den offentlige sektoren kuttet utgiftene radikalt. Av BNP per capita for den følgende perioden ser vi at den var relativt lav. Dette kan nok i stor grad ha skyldtes nedgangen i oljeprisen og kuttene i offentlig konsum.

Figur 12. BNP per capita målt i fast dollarverdi for perioden 1990-2013

Kilde: Verdensbanken (2014a)

Den nyliberalistiske prosessen kan settes i kontekst av politisk økonomi. Prosessen kom som et svar på importsustitusjons-strategien som hadde dominert tidligere. Da denne strategien ikke viste de ønskede resultater – en konkurransedyktig industrisektor og økt økonomisk vekst, ble den forkastet. Man mente at en stor statsmakt måtte være hemmende for vekst. Khan og Blankenburg (2006) argumenterer for at det ikke nødvendigvis var størrelsen på statsmakten som var avgjørende for at importsustitusjons-strategien ikke lyktes, men at problemet var at denne reformen ikke var kompatibel med de eksisterende institusjonene. Denne type reform var veldig populær både blant utviklingsland. Flere asiatiske land hadde hatt suksess med en slik strategi. Istedenfor å lage strategier mer tilpasset til det institusjonelle rammeverket, valgte mange latinamerikanske land, deriblant Venezuela, å kopiere strategien fra Asia. Disse landene oppnådde ikke den samme effekten på økonomisk vekst. Slik Khan og Blankenburg (2006) ser det, var feilen at man trodde en homogen økonomisk reform ville passe til heterogene styresett. Et annet problem med disse strategiene var at myndighetene ikke klarte å være troverdige nok i trusselen om å fjerne subsidier og tariffen. Bedriftene fikk dermed ikke incentiv til å strebe etter å være konkurransedyktige, i og med at de fikk finansiell støtte fra myndighetene. Hadde myndighetene i større grad brukt lovnader om belønning i ettertid (ex-post) til bedrifter som klarte å bli konkurransedyktige, heller enn støtte i forkanter det mulig at reformene hadde hatt større suksess. Belønning

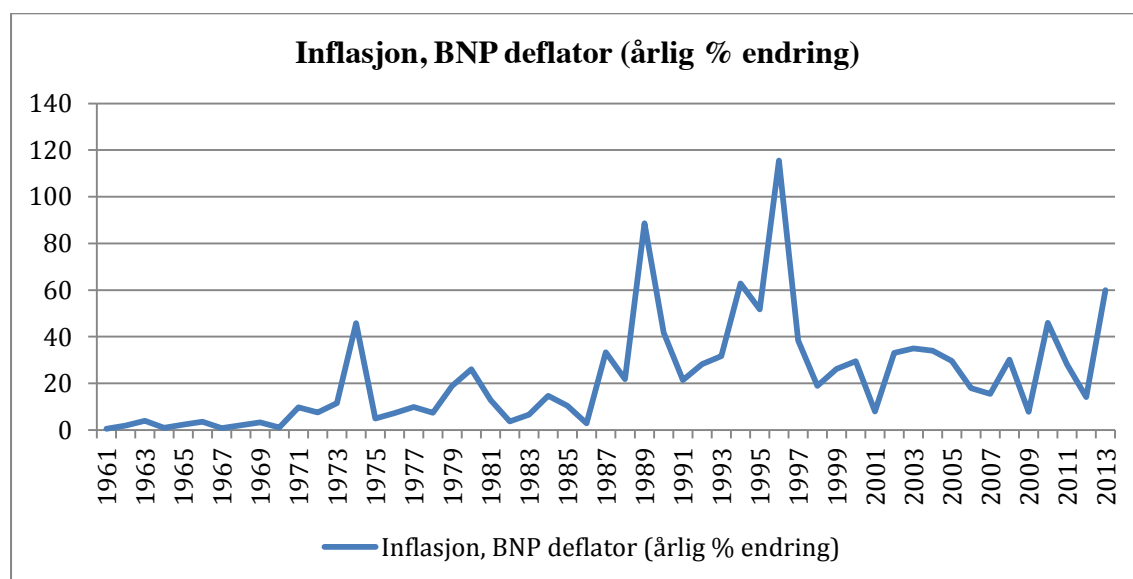
kunne for eksempel komme i form av beskyttet tilgang til det nasjonale markedet og andre indirekte subsidier

I Venezuela sitt tilfelle ble resultatet av importsubstitusjons-strategien at myndighetene brått skiftet og heller valgte å satse på en storstilt nyliberalistisk reform. Denne reformen ble implementert relativt raskt og førte til både økt politisk og økonomisk uro. Reformen som skulle sørge for mindre statlig innblanding og mer effektive markeder, feilet også i aller høyeste grad. Dereguleringen var i stor grad det som la grunnlaget for at en autoritær politiker som Chávez fikk økt popularitet og vant presidentvalget i 1998. Liberaliseringen førte dermed paradoksalt nok til økt regulering og statlig inngrep på grunn av en politisk motreaksjon.

5.3 Chávez – bedre eller verre enn sine forgjengere?

Under Chávez sitt styre har myndighetene valgt å gå tilbake til en proteksjonistisk industripolitikk gjennom import-substitusjon. Flere sektorer har blitt nasjonalisert og myndighetene har aktiv regulering av utenlandsk investering. Chávez fikk også gjeninnført valutakontroll. Malett-Outtrim (2014) forklarer hvordan motivasjonen for dette til å begynne med var at myndighetene ønsket å hindre kapitalflukt i forbindelse med oljestreiken rundt årsskiftet 2002-2003. Siden har det blitt en etablert del av den økonomiske politikken og er blant annet ment til å kontrollere inflasjon og skjerme innenlandsk industri.

Figur 13. Inflasjonen, BNP deflator

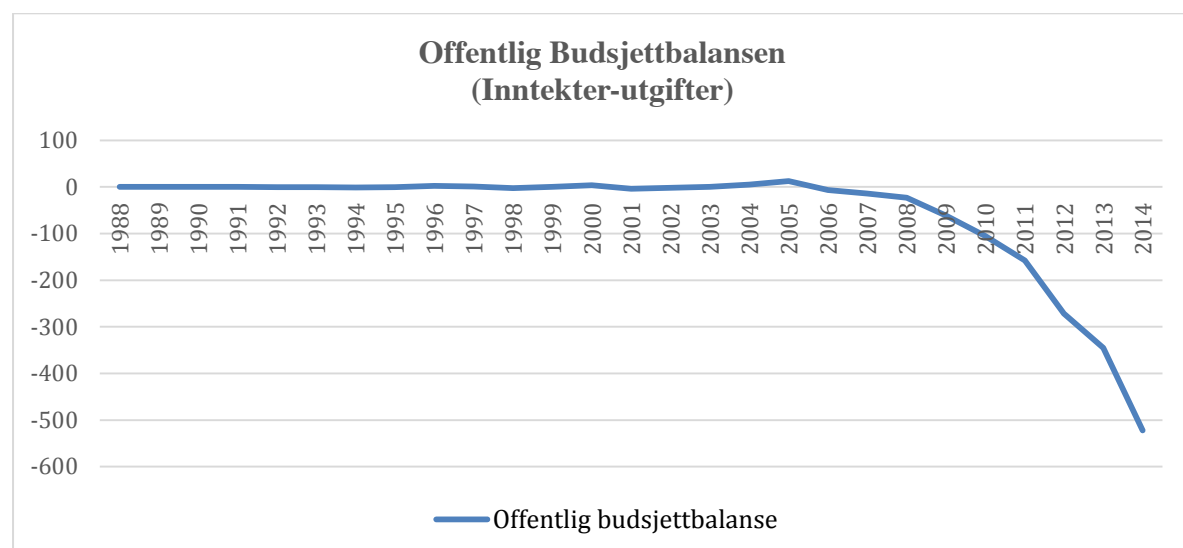

Kilde: Verdensbanken (2014a)

I The Economist (2014) kan vi lese at per 2014 er det strengt regulert hvor mye dollar eller euro en venezuelansk borger kan få i løpet av et år og det deles ut egne kvoter for blant annet nettkjøp. I tillegg operer myndighetene med ulike offisielle kurser for privatpersoner og bedrifter, som ligger mellom 6,3 og 50 bolívar fuerte som den venezuelanske myntenheten kalles. På svartebørsen derimot vil en dollar gå for mer enn 90 bolívar fuerte. På tross av den sterke statlige innblanding har inflasjonen under Chávez vært relativt lav i forhold til hva den var under den nyliberalistiske perioden. Etter Chávez sin død steg inflasjonen i været og er nå blant de høyeste i verden (Economist 2014).

Før Chávez var den venezuelanske politikken i stor grad dominert av en elite fra overklassen. Chávez derimot var i større grad en av folket. Med Chávez har Venezuela tilsynelatende fått en kraftig økning i BNP per capita, slik vi kan se av figur 12 over. Chávez sitt valg om å selge oljen på rot har opprørt mange, spesielt fra opposisjonen. Sett fra et økonomisk perspektiv kan det fremstå som et forsøk på å eliminere noe av usikkerheten knyttet til svingningene i oljeprisene og dermed et forsøk på å unngå noen av problemene knyttet til ressursforbannelsen. Man kan likevel spørre seg hvor bærekraftig denne politikken vil være på lang sikt. Vi kan se av figur 14 at statsbudsjettet har gått med enorme underskudd siden 2007, som er da Venezuela begynte å låne penger av Kina.

Figur 14. Offentlig budsjettbalanse

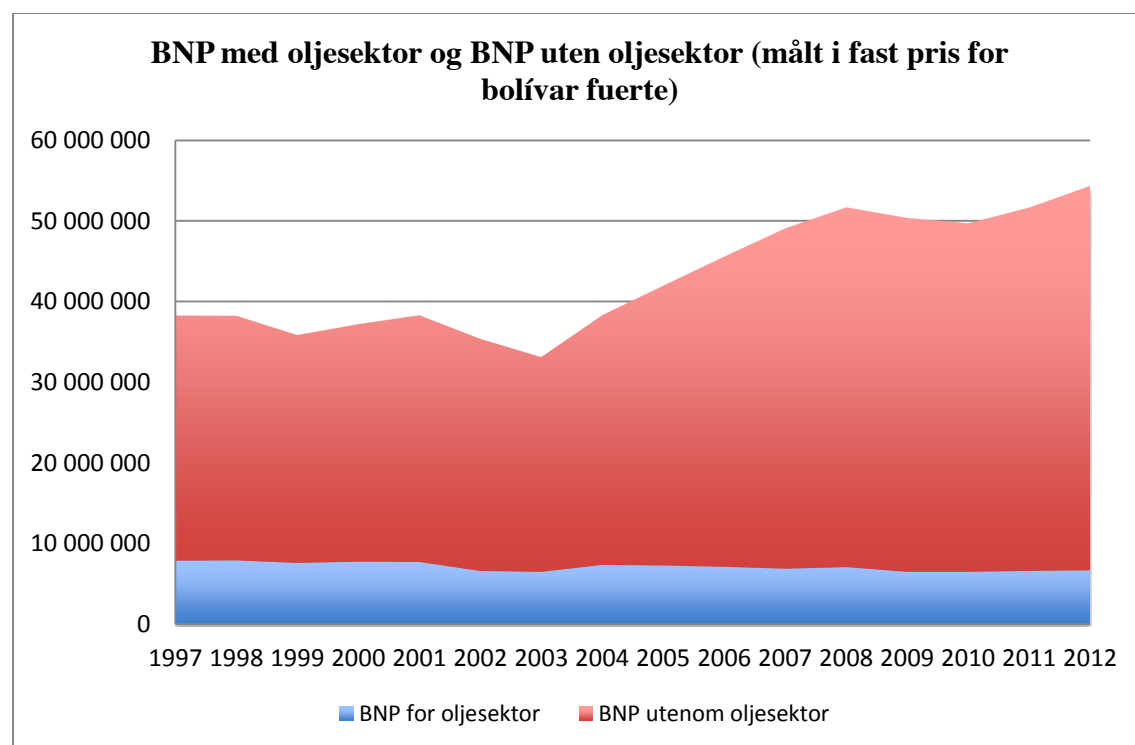

Kilde: IMF (2014)

Disse avtalene møter mye kritikk i media og hos opposisjonen. Det er lite åpenhet rundt pengene som kommer fra Kina, som ifølge myndighetene investeres via et utviklingsfond. Da det ble klart at president Maduro, Chávez sin etterfølger, hadde inngått enda en avtale med Kina var det nok mange som følte slik opposisjonspolitikker Henrique Capriles 20. Juli 2014 uttalte på Twitter; «Hvis vi er landet med det største oljereservoaret i verden. Hvorfor må vi da sette oss i gjeld til Kina?». ³ I 2013 utgjorde det offentlige underskuddet 17,2 % av BNP og myndighetene har møtt denne finansielle utfordringen med å trykke mer penger. Dette har bidratt til den sterkt økende inflasjonen (Economist 2014).

Hva kan så forklare økningen i BNP per capita som Venezuela har hatt siden årtusenskiftet? Med unntak av et prisfall i 2009 har oljeprisene hatt en strengt positiv trend i løpet av Chávez sin periode som president. Det har vært en bred oppfatning blant kritikere at det har gått så bra som det har gjort nettopp på grunn av de høye oljeprisene.

Figur 15. BNP for oljesektor og BNP utenom oljesektor for perioden 1997-2012

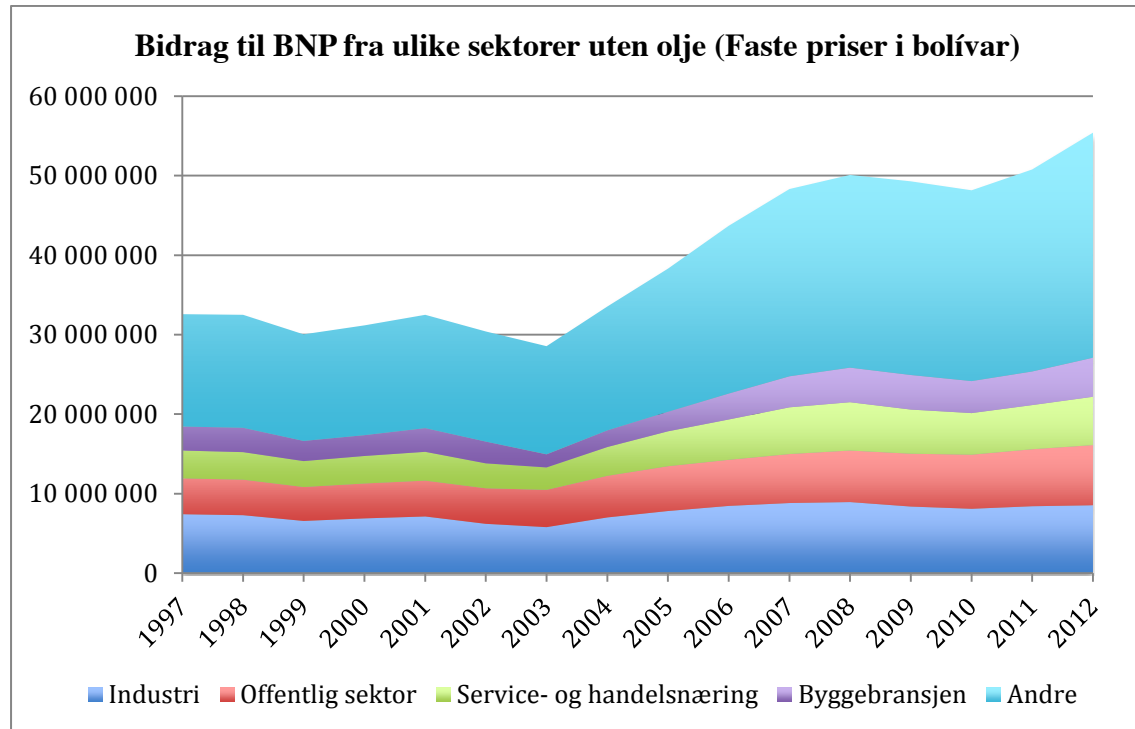
Kilde: Banco Central de Venezuela (2014)

Figur 15 over viser utviklingen i BNP, dekomponert i bidrag fra oljesektoren og alt annet. Av denne er det ganske tydelig at oljenæringene ikke er den som drar lasset da nivået har vært nærmest konstant de siste 16 årene. Videre kan vi dele inn BNP uten olje for ulike sektorer

³ <https://twitter.com/hcapriles/status/49094634087711296>

for å se hva det er som kan drive veksten. Figur 16 viser BNP for industrisektoren, offentlig sektor, service- og handelsnæringen, byggebransjen og andre.

Figur 16. BNP utenom olje delt inn i ulike sektorer for perioden 1997-2012

Kilde: Banco Central de Venezuela (2014)

Denne figuren viser at industri utgjør en relativ stor andel av BNP. Hvis vi sammenligner med figur 15 blir det tydelig at industri ikke utgjør så mye mindre enn oljesektoren. Chávez importsustitusjons-strategi kan se ut til å ha fungert. Likevel kan vi se av figuren under at per 2012 utgjorde industri bare 2 % av Venezuelas eksport, mens oljerelaterte produkter stod for 98 %. Figuren viser også at økningen i BNP ser ut til å ha vært drevet av en generell oppgang i alle sektorer.

Figur 17. Eksportandeler i 2012

Kilde: WTO (2014)

5.4 Ressursforbannelse eller institusjonsforbannelse?

Samspillet mellom institusjoner og naturressurser har fascinert utviklingsøkonomer i mange år. I Venezuela sitt tilfelle er det tydelig at oljen ikke bare har brakt med seg velstand, men også store økonomiske utfordringer. Karl (1999) peker på at Venezuela ikke hadde sterke nok institusjoner da oljeeventyret begynte. I motsetning til et land som Norge, med gode institusjoner, var ikke Venezuela godt nok rustet til å takle de utfordringene som fulgte med oljevelstanden.

Frankel (2010) og mange andre peker på endogenitetsproblemet knyttet til institusjoner. Det er vanskelig å si om det er gode institusjoner som skaper vekst eller om de er et resultat av økonomisk vekst. Mange institusjoner som for eksempel eiendomsrett, skattesystem, inntektsfordeling og sosiale ordninger har en tendens til å utvikle seg endogen som en respons til inntektsnivået (Frankel 2010:15).

Det er derfor vanskelig å si hvorfor den økonomiske utviklingen i Venezuela har vært så svak når oljen har steget i pris. Det er vanskelig å si om de politiske tiltakene har vært velmenende og feilet, eller om de har vært bevisste strategier for at politikerne kunne sikre seg mest mulig av landets inntekter. I lys av teoriene presentert og den historiske konteksten viser den deskriptive statistikken som har blitt lagt frem at den økonomiske utviklingen

skyldes både det at landet har hatt og fremdeles har svake institusjoner, men også det at politikerne i stor grad har vært ute av stand til å takle de utfordringene oljevelstanden bringer med seg. Det er åpenbart at både de lange periodene med diktatur og Punto Fijo-perioden ikke har vært positive for veksten. Det er også klart at den nyliberalistiske reformen fikk negative konsekvenser for den økonomiske utviklingen. Som nevnt over var Pérez sin reform og de økonomiske problemene som fulgte faktorer som gjorde at Chávez ble president i Venezuela. Etter Chávez ble valgt ser det ut som den økonomiske veksten har hatt en veldig økning, men med en også økende gjeld er det vanskelig å si om veksten er bærekraftig. Venezuelas eksport er fremdeles nesten utelukkende bestående av oljeprodukter. Selv om den nasjonale industrien har vokst noe er den åpenbart fremdeles ikke konkurransedyktig på verdensmarkedet.

Institusjoner, naturressurser og økonomisk utvikling er tett sammenbundet. Oljen påvirker politikken og politikken påvirker oljen. På samme måte påvirker politikken den økonomiske veksten, og den økonomiske veksten har noe å si for hvilken politikk myndighetene velger å føre.

6 Oppsummerende bemerkninger

I denne oppgaven har jeg sett på den økonomiske utviklingen i Venezuela, med særlig fokus på perioden fra 1960-tallet og frem til i dag. Ved å ta utgangspunkt i to hovedretninger innenfor utviklingsøkonomi som omhandler naturressurser, ressursforbannelsen og institusjonsforbannelsen, har jeg forsøkt å besvare spørsmålet: Hvorfor har den økonomiske utviklingen i Venezuela vært så svak når landets viktigste naturressurs, olje, har steget i pris? Har oljen fortrenget andre sektorer og dermed hindret diversifisert og robust vekst, eller er den svake økonomiske veksten et resultat av dårlige institusjoner og en feilslått politikk?

Den empiriske analysen viser hvordan politiske og økonomiske tiltak har påvirket utviklingen. Hovedfunnet i oppgaven er at Venezuelas svake økonomiske utvikling må forstås som drevet av både en ressurs- og institusjonsforbanelse. På den ene siden har oljen uten tvil fortrenget annen næring og har vært med på å opprettholde svake institusjoner. På den andre siden var det svake institusjoner og feilslått industripolitikk som gjorde dette mulig i utgangspunktet. De to teoretiske tilnærmingene komplimenterer hverandre og er tett knyttet sammen. Denne oppgaven illustrerer derfor hvor viktig det er å ikke falle for fristelsen til å bruke generelle teorier for å snakke om den spesifikke utviklingen i et land. Mange av problemene knyttet til den økonomiske politikken i Venezuela kan faktisk forstås som et resultat av anvendelse av slik generell teori. Hverken den anbefalte importsubstitusjonen på 1960-tallet eller liberaliseringen på 1990-tallet var tilstrekkelig tilpasset de spesifikke institusjonelle forholdene. At politikken feilet bør derfor ikke komme som en overraskelse.

Oppgaven retter også oppmerksomhet mot den rollen avdøde president Hugo Chávez spilte for den økonomiske utviklingen i nyere tid. Gjennom media får man lett inntrykk av at Chávez kun har ødelagt for Venezuelas økonomiske utsikter. I denne oppgaven nyanseres dette bildet.

Det venezuelanske samfunnet er ekstremt polarisert, noe som også preger den økonomiske faglitteraturen. I tillegg er det stor usikkerhet knyttet til dataene som er gjengitt i oppgaven. På tross av disse utfordringene søker oppgaven å gi et så riktig og balansert bilde av situasjonen som mulig. Oppgaven har derfor kun basert seg på de minst kontroversielle observasjonene og i liten grad diskutert viktige forhold som ulikhet. Å inkludere mer mangedimensjonale utviklingsparametere i analysen vil derfor være en naturlig vei å gå fremover.

Litteraturliste

Acemoglu, Daron, Johnson, Simon & Robinson, James A. (2001) «The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation» i *American Economic Review* Vol. 91 No. 5, s. 1369-1401

Andersen, Jørgen Juel & Aslaksen, Silje (2013) «Oil and Political Survival» i *Journal of Development Economics*. Vol. 100, Issue 1. S 89-106.

Banco Central de Venezuela (2014) Información Estadística. Database 2014 (Lastet ned 23.09.2014) <http://www.bcv.org.ve/c2/indicadores.asp>

Baldini, Alfredo (2005) «Fiscal Policy and Business Cycles in an Oil-Producing Economy: The Case of Venezuela» IMF Working Paper. International Monetary Fund.

Boué, Juan Carlos (1993) *Venezuela – The Political Economy of Oil*. Oxford: Oxford University Press

Buxton, Julia (2003) «Economic Policy and the Rise of Hugo Chávez» i *Venezuelan Politics in the Chávez Era – class, polarization & conflict*. London: Lynne Rienner Publishers, Inc.

Brunnschweiler, Christa N. (2008) «Cursing the Blessings? Natural Resource Abundance, Institutions, and Economic Growth» i *World Development* Vol. 36, No. 3, s. 399-419.

Carlson, Chris (2007) «The Struggle to Industrialize Venezuela». *Venezuelanalysis.com*, 5.10.2007 (Lest 01.10.2014). <http://venezuelanalysis.com/analysis/2689>

Derham, Michael (2010) *Politics in Venezuela – Explaining Hugo Chávez*. Bern: Peter Lang

Eifert, Benn, Gelb, Alan, Tallroth, Nils Borje (2002) «The Political Economy of Fiscal Policy and Economic Management in Oil Exporting Countries» World Bank Policy Research Working Paper 2899

Ellis, Evan R. (2010) «Venezuela's Relationship with China: Implications for the Chávez Regime and the Region» Challenges to Security in the Hemisphere Task Force. University of Miami, Center for Hemispheric Policy

Ellner, Steve (2003) «Introduction: The Search for Explanations» i *Venezuelan Politics in the Chávez Era – class, polarization & conflict*. London Lynne Rienner Publishers, Inc.

Ellner, Steve (2008) *Rethinking Venezuelan Politics – Class, Conflict and the Chávez Phenomenon*. London: Lynne Rienner Publishers, Inc.

Di John, Jonathan (2005) «Liberalization, Political Instability and State Capacity in Venezuela» i *International Political Science Review* Vol.26, No. 1 (januar 2005) s.107-124

Frankel, Jeffrey A. (2010) «The Natural Resource Curse: A Survey» Working Paper 15836. NBER Working Paper Series

Gylfason, Thorvaldur & Zoega, Gylfi (2006) «Natural Resources and Economic Growth: The Role of Investment»

Gylfason, Thorvaldur (2001) «Natural Resources, Education and Economic Development» i *European Economic Review* 45 s.847-859

Hausmann, Ricardo & Rigobon, Robert (2003) «An Alternative Interpretation of the 'Resource Curse': Theory and Policy Implications» Working Paper 9424. NBER Working Paper Series

Holden, Steinar (2010) «Om virkninger av bruk av oljeinntekter på næringsstrukturen» i Forelesningsnotat nr. 10. Upublisert (Lastet ned 20.09.2014)
<http://folk.uio.no/sholden/oljemodellen99.pdf>.

IMF (2014) World Economic Outlook Database 08.04.2014 (Lastet ned 23.09.2014)
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/01/weodata/index.aspx>

Karl, Terry Lynn (1997) *The Paradox of Plenty: Oil Booms and Petro-States*. Berkely og Los Angeles, California: University of California Press

Karl, Terry Lynn (1999) «The Perils of the Petro-State: Reflections on the Paradox of Plenty» i *Journal of International Affairs* 53, No. 1 s.31-48

Khan, Musthaq H. & Blankenburg, Stephanie (2006) «The Political Economy of Industrial Policy in Asia and Latin America» Upublisert. Sist endret 19.02.2008. (Lastet ned 22.09.2014) http://eprints.soas.ac.uk/9854/1/Khan_and_Blankenburg.pdf

Kuo, Lily (2014) «Venezuela just mortgaged another \$4 billion of its oil exports to China». Quartz. 24.07.2014 (Lest 02.08.2014). <http://qz.com/239106/venezuela-just-mortgaged-another-4-billion-of-its-oil-exports-to-china/>

Lander, Edgardo (2007) «Venezuelan Social Conflict in a Global Context» i *Venezuela – Hugo Chávez and the Decline of an "Exceptional Democracy"*. Maryland: Rowmand & Littlefield Publishers, Inc.

Leite, Carlos & Weidmann, Jens (1999) «Does Mother Nature Corrupt? Natural Resources, Corruption and Economic Growth» IMF Working Paper No. 99/85

Maldonado, Nicole (2010) «The World Banks Evolving Concept of Good Governance and its Impact on Human Rights» *Doctoral Workshop on Development and International Organizations*. Stockholm, Sverige

Mehlum, Halvor, Moene, Karl & Torvik, Ragnar (2006a) «Institutions and the Resource Curse» i *The Economic Journal* 116, s.1-20

Mehlum, Halvor, Moene, Karl & Torvik, Ragnar (2006b) «Cursed by Resources or Institutions?» i *The World Economy* s. 1117-1131

North, Douglass C. (1990) *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. New York: Cambridge University Press

Philip, G. (1999) «When Oil Prices Were Low: Petroleos de Venezuela (PdVSA) and Economic Policy-Making in Venezuela since 1989» i *Bulletin of Latin American Research*, Vol 18. No. 3 (Juli 1999).

Robinson, James A., Torvik, Ragnar & Verdier, Thierry (2006) «Political Foundations of the Resource Curse» i *Journal of Development Economics* 79, s.447-468

Sachs, Jeffrey D. & Warner, Andrew M. (1995) «Natural Resource Abundance and Economic Growth» NBER Working Paper 5398

Sachs, Jeffrey D. & Warner, Andrew M. (1997) «Natural Resource Abundance and Economic Growth»

Sachs, Jeffrey D. & Warner, Andrew M. (2001) «The Curse of Natural Resources» i *European Economic Review* vol. 45, s. 827-838

Statista (2014) Average prices for OPEC crude oil from 1960 to 2014 (in U.S. dollars per barrel) 2014 (Lasted ned 02.10.2014) <http://www.statista.com/statistics/262858/change-in-opec-crude-oil-prices-since-1960/>

Strønen, Iselin Åsedotter (2012) «Development from Below and Oil Money from Above: Popular Organisation in Contemporary Venezuela» i McNeish, John-Andrew og Logan, Owen (red) *Flammable Societies: Studies on the Socio-economics of Oil and Gas*. London: Pluto Press

The Economist (2014) «Of oil and coconut water» 20.09.2014 (Lest 22.09.2014). <http://www.economist.com/news/americas/21618782-probably-worlds-worst-managed-economy-oil-and-coconut-water>

van der Ploeg, Frederick (2011) «Curse or Blessing?» i *Journal of Economic Literature*, Vol. 49, No. 2, s. 366-420

Verdensbanken (2014a) World Development Indicators 24.09.2014 (Lastet ned 11.10.2014)
<http://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=world-development-indicators>

Verdensbanken (2014b) «Country Data Report for Venezuela, RB, 1996-2013» *Worldwide Governance Indicators* (Lastet ned 06.10.2014)
<http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/c231.pdf>

Verdens handelsorganisasjon (2014) Trade Profiles. Venezuela, Bolivarian Rep. Of Mars 2014 (Lastet ned 01.10.2014)
<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=VE>

Weisbrot, Mark & Sandoval, Luis (2007) «The Venezuelan Economy in the Chávez Years» Washington: Center for Economic and Policy Research.

Wilpert, Gregory (2003) «Venezuela's New Constitution». *Venezuelanalysis.com*, 27.08.2003 (Lest 11.10.2014). http://venezuelanalysis.com/analysis/70#_ftn10